

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Obs. Inbjudningen till Pristäflan sid. 115.

1891.

3:e häft.

DAGNY

TIDSKRIFT FÖR SOCIALA OCH LITTERÄRA INTRESSEN

UTGIFVEN AF

FREDRIKA-BREMER-FÖRBUNDET

INNEHÅLL:

Ellen Key, Sonja Kovalevsky †

Esselde, Vid Sonja Kovalevskys bår. Poem.

Molly Rohlieb, Handarbetets Vänner. En återblick.

Cecile Gohl, »Sorosis». Om Nya Världens kvinnoklubbar.

Hm..., Några tankar om Tolstoys »Kreutzersonaten».

Litteratur: *Olof Stigs* efterlämnade papper jämte Träkol. Anm. af E. G. —

Selma Lagerlöf, Ur Gösta Berlings Saga. Anm. af Esselde.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Hvarjehanda i Kvinnofrågan.

Pris pr årgång: {För Förbundets medlemmar kr. 2:50.
 {För icke medlemmar » 4:00.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insänd periodisk litteratur.

Nordisk tidskrift, n:r 1. — Ny svensk tidskrift, 1890, n:r 9, 10.
— Läsning för hemmet, n:r 1. — Förr och nu, n:r 1, 2. — Teosofisk tidskrift, n:r 1, 2. — Pedagogisk tidskrift, n:r 1, 2. — Verdandi, 1890, n:r 6. — Svensk läraretidning, n:r 2—9. — Slöjdundervisningsbladet, n:r 1, 2. — Helsovänner, n:r 2—5. — Jordmodern, n:r 2, 3. — Nya bokhandelstidningen, n:r 3, 8, 9. — Svensk bokhandelstidning, n:r 3—9. — Svensk musiktidning, n:r 2—5. — Idun, n:r 1—10. — Daggdroppar, n:r 1. — Linnéa, 1890, 1891, n:r 1. — Bigården, n:r 1, 2. — Skogvaktaren, n:r 1. — Finsk tidskrift, n:r 1. — Hemmet och samhället, n:r 1, 2. — Koti ja Yhteiskunta, n:r 1. — Nylænde, n:r 1, 3. — Kvinden og Samfundet, n:r 1. — Hvad vi vil, n:r 2—9. — English woman's review, n:r 1. — Woman's journal, n:r 1—7. — Deutsche Hausfrauenzeitung, n:r 2—9. — Neue Bahnen, n:r 2—5. — Frauenberuf, 1890, n:r 12; 1891, n:r 1. — Das Magazin für Litteratur, n:r 3—9. — Die Lehrerin, n:r 8—11. — Le droit des femmes, n:r 383—389.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet insända böcker.

- F. C. Askerberg:** *Camille Flammarions ballongfärder.* — *E. A. Poe,* Arthur Gordon Pym's sällsamma sjöäfventyr.
- F. & G. Beijer:** Nytt bibliotek för berättelser, kultur- och reseskildringar, utg. af *B. Wadström.* I.
- Alb. Bonnier:** *C. Blink,* Sten Sture den yngre och Kristina Gyllenstjerna.
- Ad. Bonnier:** *M:me E. de Pressensé,* Brunette och Blondinette. — Pepparkakan. Bilderbok för snälla barn.
- A. V. Carlson:** Bibliska berättelser för barn.
- Fahlerantz & C:o:** *C. Holmberg,* Carl XV som enskild man, konung och konstnär, h. 4—6.
- C. E. Fritzes k. hofbokh.:** »*Tante Cissy*», Gräs och ogräs, plockade och hopsamlade i barnens trädgårdstäppa. — *J. T. Dale,* Framgång och huru man vinner den. — *L. B. Walford,* En bra flicka. — *L. T. Meade,* Lilys féslott.
- Fr. Hellberg:** *S. Lagerlöf,* Ur Gösta Berlings saga.
- P. A. Huldberg:** *L. Fitinghoff,* I rosengård.
- A. Johnson:** *J. Verne,* Jordan rundt på 80 dagar, bearb. för ungdom.
- Looström & Komp.:** *G. Meyerson,* Flickor emellan. — Upptäcktsresor och äfventyr i främmande länder, för ungdomen bearb. efter *Campe, Cooper* m. fl.
- P. A. Norstedt & Söner:** *R. Melander,* »Hårt bidevind».
- J. Seligmann:** *A. Daudet,* Historien om en båt och dess besättning, ber. för ungdom. — *D. S. Hector,* Kemiska tidsfördrif. — *Tom Tit,* Lek och vetenskap.
- E. J. D. Wright:** Sunbeams on my path.

Sonja Kovalevsky.*)

Huru vi än personligen betrakta döden — med lifstrött längtan eller stilla fridstankar eller tillkämpad resignation — ett slags död fyller oss dock alla med smärtsam bestörtning genom sin, som det synes, alldeles ändamålslösa ödeläggelse. Det är den död, hvilken går fram lik orkanen i högsommaren, tecknande sin väg genom bräckta stammar, nedskakade fruktämnena och härjade skördar.

Fylld af denna smärtsamma bestörtning står den närmaste vänkretsen liksom den europeiska kulturvärlden vid Sonja Kovalevskys graf. Detta dödsbud har framkallat uttryck af det djupaste deltagande äfven från håll dit endast hennes rykte, intet intryck af hennes personlighet kunnat nå. Hon tillhörde vetenskapens utvalda; hon hade åt litteraturen gifvit rika framtidslöften; hon egde medelbart för kvinnosaken den största betydelse; hon deltog med hela sin själ i sitt fäderneslands frihetssträfvanden — och från alla dessa olika områden ljuda nu talrika vittnesbörd om huru stor man känner förlusten vara. Men inom vänkretsen, som erfarit, att personligheten var ändå mycket rikare än lifsgärningen, kännes förlusten oersättlig.

De, hvilka här i Stockholm stodo Sonja Kovalevsky nära, visste henne vara en vildfågel, som hos oss icke egde fäste, en gäst, som ofta kände främlingskapet tungt och gärna lyfte vingen till flykt mot andra bygder. De voro således beredda att förr eller senare nödgas sakna henne; men dess mera oberedda att helt förlora henne.

Så enkelt och fordringslöst tog hon sin plats, att man icke märkte *huru* stort det rum var, som hon för sina vänner

*) Redaktionen af Dagny har gifvit följande tidskrifter tillstånd att reproducera nedanstående uppsats: *Kvinden og Samfundet*, Köpenhamn; *Hennet och Samhället*, Helsingfors samt *Bulletin de l'Union Universelle*, Paris.

och lärjungar fyllde — förr än det blef tomt; att de först genom den skymning, som släckandet af denna starka lifslåga efterlämnat, insågo huru klart hon lyst upp vår gråvinter.

Det är under det första intrycket af det plötsliga slagets smärta, som dessa rader skrivas. De hafva intet annat syfte än den enkla minnesgårdens; till en genomförd lifsbild har här saknats så väl utrymme som tid och krafter.

* * *

Sonja (Sophie) Vasilievna föddes 27 (15) Dec. 1853 på sin fars, general Corvin-Krukovski's familjegods Palibino i det vackra Vitebska guvernementet. Många nationaliteter voro sammansmälta i släkten, och Sonja plägade utreda sin andliga sammansättning sålunda: »kunsksapsbegäret från min ungerske stamfar, kung Matias Corvinus; matematiken, musiksinnets och lyriken från min tyske morfars far, astronomen Schubert; min individualistiska frihetskärlek från Polen; från en stammöder af zigenarfolket vandringslusten och svårigheten att följa konventionella former — resten från Ryssland.»

Denna »rest», det säreget ryska, röjd i en mångfald af egendomligheter och lynnesskiftningar, visade sig framför allt i det, på grund hvaraf ryska folket genom sin litteratur under några årtionden väckt vest-Europas häpnad, nämligen den andliga rikedom. Den ryska intelligensen synes ännu ega samma väldiga alstringskraft som den ryska marken, en outtömlig förmåga att tillägna sig, skapa och gifva, en mångsidig kraftfullhet, sådan som vest-Europa icke egt den sedan renässansens dagar. Men bredvid denna intensiva lifsenergi och produktionsförmåga stå i sällsam motsats en österländskt resignerad fatalism, ett bottenlöst djup af svärmod — ryska folket har »l'esprit gai et le cœur triste» som ingen annan nation i världen.

Hos Sonja Kovalevsky funnos dessa nationalitetens grunddrag förstärkta genom geniets skaparkraft och kvinnans förmåga att lida. Hon har själf i *Systrarna Rajevski* gifvit oss den mest fängslande bild af sin egen naturs utveckling; af sitt hjärtas oafslätliga hunger efter ömhet, sin själs efter

näring. Vi iakttaga huru den lilla »Tanjas» strålande grå-gröna ögon vidgas af intresse under familjedispyterna om tidens nya idéer; vi se henne i smyg sluka de in- och utländska tidskrifterna; vi följa henne in i skogarnes gröna härlighet och i diktardrömmarnes luftslott. Vi stanna med henne, där hon i timal, tjusad, stirrar på de i tapeters ställe uppklistrade bladen med differential- och integralräkningar — hennes första inblick i den vetenskap, som sedan blef hennes. Och vi veta att hon därjämte röner djupa intryck af tiden för lifegenskapens upphäfvande*) och af sista polska upproret**). Det är dessa och liknande intryck, som hindra att i den unga barinans själ minsta fläck stannar kvar efter de kyssar, som lifegna tryckt på hennes klädningsfäll. Att personligheten ensam bestämde människovärdet blef tvärtom för henne mycket tidigt en lifssanning.

I detta och andra afseenden fick Sonja en stor del af sin uppfostran genom den några år äldre systemn Anjuta, som lifligt påverkades af det unga Rysslands tankar och genom sitt börjande författarskap kom i ett vänskapligt förhållande till Dostojevski. Den yngre systemn deltog med hela sin själ i den äldres planer och idéer, men inom den högförnäma familjen väckte naturligtvis de unga döttrarnas »moderna» åsikter både harm och smärta, såsom också skildringen i *Systrarna Rajevski* visar. Betecknande för Sonja är emellertid att, då några ryska vänner kort före hennes död påpekat, huru hon i denna skildring icke gjort full rättvisa åt faderns minne — denne gammalkonservative general, som dock i många fall lät uppfostra sig af sina barn — började hon strax ett nytt kapitel i fortsättningen af sina »minnen», för att framställa fadern mot slutet af hans lif som allt mer mild och förstående gent emot sina begåfvade döttrars sträfvanen och tänkesätt.

Ett tyvärr aldrig ens börjadt kapitel af »minnena» hade Sonja ämnat kalla: »*Huru jag blef matematiker*». Om detta viktiga skede af hennes lif få vi väl sålunda aldrig veta mycket mera än de ofta anförda fakta: att den tolfåriga flickan kom att läsa matematik tillsammans med en jämnårig

*) Se *Familjen Vorontseff* i Nordisk Tidskrift I h. 1891.

**) Bland hennes efterlämnade papper finnes (fullbordad) en skildring af ett barndomsminne från denna tidpunkt.

gosse och med sådan lidelse kastade sig öfver ämnet, att fadern afbröt det »okvinliga» studiet; att hon i hemlighet fortsatte det; att hon därunder själf — i likhet med Pascal — uppfann trigonometrien och att en vän till familjen, som upptäckt denna förvånande begåfning, utverkade att hon fick lektioner i matematik under de tider då familjen bodde i Petersburg. Men alla böner att få gå vidare afslogos; unga flickor, hvilka skilda från hemmet idkade studier, ansågos inom ryska aristokratien hemfallna åt nihilismen. Vid denna tid gjorde den femtonåriga Sonja bekantskap med en ung student, Kovalevsky, som erbjöd sig att enlevera henne för att skaffa henne friheten. Men familjens läkare, som fått reda på de ungas planer, sade dem, att detta kunde bli döden för hennes af en hjärtåkomma lidande far. De unga beslöto då att ingå ett af dessa form-äktenskap, som i Ryssland voro vanliga i andra kretsar, men okända inom de högre. De unga tu, hvilka båda tillsvidare ansågo äktenskapet, »som en institution, hvars uppgift var att skaffa unga flickor studiefrihet», reste strax åt hvar sitt håll, han för att ägna sig åt naturvetenskapen, hon åt matematiken. Den egendomliga företeelsen gjordes emellertid till ämne för en roman, där mannen bland annat framställes sysslände med samovaren, medan hustrun sitter försjunken i böckerna.

År 1869, ännu ej 16 år gammal, blef den unga frun student vid Heidelbergs universitet, och efter ett par års allvarligt arbete där, begaf hon sig till Berlin, hvars universitet visserligen icke är öppet för kvinnor, men hvarest den begåfvade ryskan väckte ett så lifligt intresse hos den store matematikern Weierstrass, att han i fyra år gaf henne enskild undervisning. Och han blef för henne ej blott en djupt intresserad lärare utan en broderlig vän, hvilken, då hon flera år senare som enka stod ensam i världen, bjöd henne att taga en systers plats i hans hem — ett anbud, som ej antogs, men som hos Sonja födde en ännu innerligare tacksamhetskänsla än hon redan förut hyste. Och det var särskildt för att besöka denne vän, som hon före sin sista sjukdom reste genom Berlin.

Efter 4 års studier för Weierstrass insände Sonja Kovalevsky på hans råd 3:ne afhandlingar till Göttingen, och dessa väckte ett sådant uppteende, att författarinnan utan

vidare pröfning gjordes till doktor vid universitetet — en där förut aldrig utdelad utmärkelse*).

Men Weierstrass förhoppningar om sin lärjunge voro ännu icke tillfredsställda, och detta sporrade henne till nya otroliga ansträngningar. Först när hon fullbordat sin nedan nämnda afhandling *Om ljusets fortplantning* vann hon slutligen det efterlängtade erkännandet från Weierstrass: att han icke misräknat sig på hennes förmåga.

Vid denna tidpunkt hade stora förändringar inträffat i Sonja Kovalevskys enskilda lif. Makarne Kovalevskys förhållande, länge endast ett par studiekamraters, blef slutligen af annan art. Hösten 1879 föddes deras första och enda barn. Vandringslifvet skulle väl nu utbyts mot ett gemensamt hem i Moskwa, där Vladimir Kovalevsky — själf framstående vetenskapsidkare — blifvit utnämnd till professor i palæontologi, ifall han ej plötsligt affidit 1883. Hans hustrus stora fädernearf hade blifvit insatt i företag, som kommit det att raskt smälta tillsamman; så t. ex. grundades tidningen *Novoje Vremja* till en del med hennes penningar. Den unga enkan stod därför medellös; hon måste för sig och sin dotter skaffa ett lefvebröd.

Hon sökte först arbete i Ryssland, där man bjöd den redan europeiskt kända matematikern plats som räknelärarinna upp till — 5:te klassen i en flickskola, ty på högre stadium ansågs en kvinnlig lärare ej kompetent att sköta undervisningen! Hon försökte få anställning vid universitetet i Helsingfors och där voro sympatierna för saken mycket stora, men den strandade dock på nationella betänkligheter. Vid denna tidpunkt var professor Mittag-Leffler ännu kvar vid Helsingfors universitet och fick där genom några ryska damer veta, att deras begåfvade landsmaninna önskade någon slags universitetsanställning. Genom hans bemedling kom Sonja Kovalevsky redan hösten 1883 till Stockholm; sin lilla flicka

*) Som gradualafhandling utgaf S. K. 1874 *Zur theorie der partiellen differenzialgleichungen*.

Bland hennes öfriga matematiska skrifter utmärka sig uppsatsen *Über die reduction einer bestimmten klasse abel'scher integrale 3:ten ranges auf elliptische integrale* (1884) samt *Om ljusets fortplantning uti ett kristallinskt medium*, där hon lämnat fullständig lösning af en uppgift, som flera stora matematiker sysslat med. Med anslutning till Laplace' hypotes har hon äfven sökt bestämma formen på Saturnus' ring.

hade hon tillsvidare lämnat hos ryska anhöriga. Under vårterminen 1884 föreläste hon som »privatdocent» vid Stockholms högskola^{*)}) och med sådan framgång, att hon samma år anställdes vid högskolan som professor i högre matematisk analys. Det är Stockholms heder att medel till denna professur — tack vare professor Lefflers nitiska bemödanden — skaffades genom enskildt mecenatskap, och att inga fördomar hindrade vår hufvudstads unga högskola att vid sig fästa en *kvinn*a, hvilken sålunda blef den första och hittills enda, som i vårt århundrade beklädt en akademisk lärareplats.

Det saknades emellertid icke skeptiska anmärkningar rörande den kvinnliga professors kompetens, anmärkningar, som dock slutligen alldeles tystnade, när franska vetenskapsakademien 1888 tillerkände Sonja Kovalevsky det Bordinska priset^{**)}) för hennes täfflingsskrift öfver det uppgifna ämnet: *Att i någon väsentlig punkt fullborda teorien för en fast kropps rörelse*. Redan innan namnsedeln var öppnad hade akademien beslutat att höja priset från 3,000 till 5,000 fr. med anledning af afhandlingens utomordentliga förtjänster.

Efter denna kraftansträngning föreföll det som om den *matematiska* produktionskraften hade behöft en hvilotid. Men hvila betydde för Sonja Kovalevsky egentligen endast ombyte af verksamhet. Den ungdomliga, genom diktförsök och novellutkast uttryckta hågen för litterär verksamhet hade åter vaknat, närd genom den förtroliga vänskapen med Anne Charlotte Leffler och första resultatet häraf blef dramat *Kampen för lyckan*, där idén väsentligen var Sonja Kovalevskys, men utförandet hennes svenska väninnas.

SjälF började hon emellertid upptecknandet af sina barndomsminnen, hvilka under titeln *Ur ryska lifvet* (Systrarna Rajevski) utgäfvos julen 1889. Detta arbete rönt i hennes hemland samma utomordentliga framgång som i Skandinavien. Den ryska kritiken sammanställde det utan tvekan med Turgenjoffs och Tolstoys ungdomsminnen och lofordade lifligt

^{*)} Öfver teorien för partiella differentialekvationer.

^{**)} Stiftadt för omkring 50 år sedan, har det under denna tid blott utdelats 10 gånger och af dessa blott 2 till sitt *fulla* belopp af 3,000 fr. — ty af pristagaren kräfvdes icke blott djupa kunskaper utan äfven själfständighet och originalitet i sättet att lösa problemen.

stilens enkla behag och ädelhet, de framställda bildernas klara åskådlighet, innehållets rikedom på äkta känsla och frisk poesi. Endast med afseende å det rent språkliga förekom den anmärkningen, att författarinnan icke längre var fullt hemmastadd i sitt modersmål.

Energiska bemödanden afhjälpte denna brist redan i hennes nästa arbete, hvilket i Ryssland fick en så utomordentlig framgång, att det häfte af tidskriften, i hvilken artikeln offentliggjordes, måste ges ut i ny upplaga. Det var en studie öfver de nordiska folkhögskolorna («bondeuniversiteten», som hon på ryska måste tolka ordet), dem författarinnan iakttagit dels i Norge och dels vid ett i detta syfte gjort besök vid Tärna folkhögskola. Hon skref denna uppsats med tanken på det ryska bondeståndets behof af upplysning och hoppades, att hennes ord kunde komma att i detta afseende bära någon frukt för hennes land.

Ty hennes land, det rika, det väldiga, det olyckliga Ryssland, dess utveckling, dess öde var aldrig borta ur hennes tankar. Med fullaste sanning kunde hennes vän Maxime Kovalevsky säga vid hennes graf: att »hon tillhörde det unga Ryssland, smärtornas och frihetens Ryssland». Alla hennes segrar blefvo henne först rätt kära, när hon som ett barn kunde tömma den blomsterfyllda famnen i sin stora moders sköte. Tvenne hyllningar nämnde hon en gång med tårade ögon: kallelsen till korresponderande ledamot i *Petersburgs* vetenskapsakademi och Jonas Lies i ett skåltal uttryckta varma sympati för den lilla *ryska* flickan »Tanja Rajevski».

Annars talade hon icke eller blott i snabbaste förbigående om sina utmärkelser; hon bar dem lika sorglöst, som en drottning sina juveler och lade undan dem snarast möjligt för att återtaga den enkla hvardagsdräkten.

Vid sin undantagsställning på det *kvinnliga* arbetsområdet lade hon mycket liten vikt. Sedan hon väl en gång besegrat sin familjs och sin samtids fördom med afseende å kvinnans vetenskapliga begåfning hade hon ingen kamplust kvar. Det var för henne själfklart, att ingen yttre gräns bör sättas för kvinnans kraftutveckling, hvarföre »kvinnofrågan» för henne icke längre fanns till som isolerad företeelse. Hon såg den blott som en viktig del af *männsklighetens* stora

fråga, den sociala, af hvars lösning hon hoppades den »största möjliga lycka för det största möjliga antal», således också för kvinnorna.

Innan hon själf hade hunnit till fullo häfda kvinnans vetenskapliga begåfning, kämpade hon emellertid tappert för »kvinnosaken». Så berättar en hennes vän, hvars sagesman var George Eliot själf, att på en af dennas söndagsmottagningar en för fru Kovalevsky obekant äldre herre framkastade påståendet: att den vetenskapligt skapande förmågan ej tillhörde kvinnan. Hon råkar genast i eld och lågor och försvarar, uppmuntrad af George Eliot's bifallsleende, sitt kön så glänsande, att alla förklara henne som segervinnare i tankeutbytet. Då hennes motståndare efter en stund aflägsnade sig, frågade värdinnan om fru Kovalevsky visste *hvem* hon besegrat och nämnde till sin gästs ytterliga häpnad namnet — Herbert Spencer.

I sanningens intresse måste tilläggas, att *professor* Sonja Kovalevsky allt mer lutade till Spencers åsikt, nämligen att originalitet och skapande förmåga på det vetenskapliga området icke i allmänhet synas tillhöra kvinnorna. Som särskildt betydelsefullt och lyckligt för sin egen utveckling brukade hon påpeka den omständigheten, att hon tidigt fick koncentrera sig på sitt specialstudium och icke först nödgades öda tid och andlig kraft på ett förslöande examens- och mångläseri. Och så långt ifrån att detta gjort henne ensidig, var det en medverkande orsak till den intensitet med hvilken hon sedan tillägnade sig all annan kunskap. Hon hade ett oupphörligt behof att vidga sina gränser genom att tränga in på nya andliga områden, och hon kastade sig öfver dessa nya ämnen girigt som eld öfver bränsle.

I sin egenskap af ryska var hennes lätthet för språk ovanlig; efter några månader förstod hon svenskan så, att hon med nöje läste skönlitterära arbeten, och under sista tiden hade hon på några veckor lärt sig läsa italienska böcker.

Med vaket intresse följde hon hvarje märkligare företeelse på vetenskapens och den sociala frågans område. Sålunda studerade hon en vinter med största ifver i vetenskapliga arbeten hypnotismen, men hon nöjde sig endast med intryck i första hand, och sedan hon i Paris erhållit dylika,

kände hon sig manad att inlägga en varning mot den allt för stora lättrogheten i detta fall *).

Som i detta afseende var det i alla andra: hennes vetenskapliga anläggning visade sig städse däri, att noggrann undersökning var för henne oundgänglig, och att hon aldrig fruktade konsekvenserna af sanningen. Århundradets ledande vetenskapliga idéer voro hos henne ingångna i blodet; darwinist, evolutionist, agnostiker som hon var, satte hon dock öfver hvarje teori forskningens frihet. En till dogm stelnad sats eggade henne gärna till angrepp, under hvilka hon stundom på ett glänsande sätt försvarade vilda paradoxer — tills hon plötsligen med det älskvärdaste leende afbröt sitt tal och medgaf, att allt samman var en af hennes »fantasier».

I Berlin, London, Paris och ej minst i Petersburg, hade hon rört sig i en krets, där full andlig frihet rådde; där inga fördomar hindrade det allsidiga dryftandet af hvilket som helst vetenskapligt, socialt, etiskt eller estetiskt problem och därtill en krets, hvarest man kunde lefva sitt enskilda lif oberörd af alla andras inblandning i detsamma. Ej underligt därför, att hon ofta kände den andliga atmosfären här i Stockholm syrefattig. Hon kom med förväntningen, att den fördomsfrihet, som möjliggjort hennes anställning vid högskolan, skulle hafva genomträngt också andra områden. Men hon fann snart att detta varit en blomma på en annars tämligen bar kvist. Böjlig, som hon var i fråga om att finna sig i lifvets enklaste hvardagsförhållanden och villig att rätta sig efter alla de hänsyn, som i tredubbelt mått kräfdes af henne som ryska, kvinna och högskolelärare, kände hon dock alla dessa hänsyn som galler, mot hvilka hon ofta slog de vingar, dem hon förr rört i friare rymder.

Hon, som för *andliga* värden bibehållit det ryska sättet att räkna — efter så och så många »själar» — kände sig allt mera fattig, allt efter som förhållandena snörde hop individualiteterna, eller ändrade livsvilkor minskade antalet af de henne sympatiska vännerna härstädes. Allt mera drog hon sig tillbaka från vårt tillfrusna sällskapslif, där hon i början verkade som en tinande vårvind, och detta skedde icke — som mången antog — i känslan af egen öfverlägsenhet utan

*) Se en artikelserie i Aftonbladet våren 1890, öfversatt från en rysk tidskrift, där den först offentliggjordes.

i känslan af ensamhet. I umgänget med några få vänner samt i en och annan teater- eller musikafton hvilade hon ut under sitt intensiva arbete. Af alla estetiska njutningar satte hon god musik främst och därefter teatern. Hennes omdöme öfver ett skådespels utförande var den mest fina och träffande kritik — på detta område hade hon äfven för länge sedan brukat sin penna, bland annat som musik- och teatergranskare i *Novoje Vremja* under denna tidnings första år.

Men när Sonja Kovalevsky någon gång deltog i sällskapslifvet behöfde hon blott ett enda sympatiskt tillmöteskommande för att strax tändas. Och huru tändes icke då också luften omkring henne! Tankarne ville fram, fortare än orden kunde bära dem, och dock störtade orden fram med förvånande lätthet äfven på de främmande tungomålen. De erhöilo ett särskildt eftertryck genom den intensiva, ifriga, men nästan aldrig höga stämman, samt de uttrycksfulla åtbörderna med de ytterligt små, tunna händerna, där ådrorna svälldes och pulsationen blef synbar vid hvarje liffigare rörelse. Hvar man såg den lilla, spåda gestalten med de fågelsnabba, endast i större sällskap till följe af närsynthet något tvungna rörelserna, med de strålande ögonen, mellan hvilka tankearbetet gräft en fåra, djup som ett ärr — där visste man att något samtal af intresse var å bane. Utan att i minsta mån vare sig docera eller söka dominera, blef hon dock alltid omedvetet medelpunkten, den, som kring sig samlade intresserade lyssnare. Genom sin fullt okonstlade anspråkslöshet och hjärtlighet gjorde hon äfven de enklaste människor meddelsamma och förstod konsten att lyssna, ehuru hon sällan fick öfva den, ty man hörde helst henne själf tala, framför allt berätta. Med diktarlynnets säkra blick för det hos en person, en situation, en tid intressanta och kännetecknande, enade hon en sällsynt makt att lefvandegöra det sedda, genom samma enkla målade framställning, som tjusar oss i hennes landsmäns som hennes egen författarstil. Hos slaverna dröjer, spontan och oreflektad, den episka styrkan kvar, liksom hos dem ännu finnes den innerliga enhet mellan tanke och känsla, som vesterlandets kulturlif i allmänhet saknar. Sonja Kovalevsky *kände* sina tankar — eller *tänkte* sina känslor, hvilket gaf henne ett säreget behag, obeskrifligt för dem, som ej erfarit det.

När man kom upp i hennes eget lilla arbetsrum, måste vanligen först röjas plats, så fullströdt var där med böcker och manuskript, betäckta af matematiska formler eller af små ryska bokstäfver eller stundom af med bläckpennan gjorda ritningar, som röjde ett, verkligt, ehuru utveckladt, anlag också åt detta håll. Man lät sig slutligen öfvertygas genom hjärtligheten i mottagandet, att man icke störde, och man hängaf sig åt njutningen att under en stund göra en färd in i nästa århundrade eller ut i Europa, till kulturens lifscentra. Här — mellan dessa fyra väggar — lade hon i dagen hela sin vidd i tanken, sin förmåga att pröfva allt och taga det bästa af allt. Här fann man ett *äkta* fritt tänkande. Äfven i de frågor, där hon själf hade bestämda åsikter, uppdrog hon hvarken åt höger eller venster några rämärken inom eller utom hvilka *andra* borde befinna sig. Fylld af vetenskapsidkarens sanningslidelse och diktarnaturens, helhetslidelse, kunde hon aldrig helt sluta sig till något parti, men förstod istället alla; kunde med rörelse se den ryske bondens fromma andakt lika väl som yttringarna af den offervilliga radikalismen, bland hvars representanter hon hade nära vänner.

Ofattlig var för henne endast trångsintheten. På *andens* område led hon icke af närsynthet, den där så vanliga närsyntheten, hvilken förväxlar väsentligheter med oväsentligheter eller omvändt. Och från det småsinne, för hvilket åsikter gälla mer än personligheter och fördomar mer än åsikter, var hon alldeles fri.

På denna syn för väsentligheten berodde till stor del hennes psykologiska skarpsinne. Hon såg svagheter men ställde dem i samband med förtjänsterna och fattade det hela som en lagbunden företeelse, hvilken hon fördragsamt dömde, emedan hon helt förstod den. Det föll henne lika litet in, att af vissa naturer kräfva vissa egenskaper, som hon skulle kommit på tanken att en triangel kunde te sig firsidig. Emellertid var hennes personliga sympati för vissa psykologiska »figurer» lika afgjord som hennes antipati mot andra. Om man vill fortsätta bilden kan tilläggas, att våglinien var den hon föredrog framför alla.

Den ofvan nämnda klarsynta fördragsamheten gjorde henne äfven till en mycket framstående lärarinna, som lämpade sig efter lärjungens individualitet och därför ur denna

framlockade dess bästa möjligheter. Hon intresserade sig också lifligt för elevernas enskilda personligheter, och en ung flicka bland hennes elever skref efter hennes död de betecknande orden: att hon af fru Kovalevsky kände sig genomskådad, som hade hon varit af glas, och dock fullkomligt trygg inför denna mildt förstående blick.

Af lärdt koketteri fanns hos henne icke en skynt. Och de som yttrade sin tillfredsställelse öfver att ej hos henne finna matematikerns till talesätt vordna »torrhet», erhöilo en liflig försäkran: att den *äkta* matematiken var den minst torra af alla vetenskaper; att denna för den skapande fantasien och spekulativa kraften öppnade hela världssystemet, och att den torra sidan af ämnet blott utgjorde så att säga de grenar på hvilka man klättrade upp och ned i världsträdet.

Riktigheten af detta påstående är jag alldeles oförmögen att bedöma; att *hon* i alla händelser icke genom matematiken förlorat något af sin ursprungliga friskhet, det är visst. Betecknande är i detta hänseende en replik af hennes lärare Weierstrass, som en gång hörde några herrar afhandla den matematiska ryktbarheten fru Kovalevsky och förklara möjligheten af denna företeelse hos en kvinna. sålunda, att hon utvecklat den *matematiska* förmågan på alla andra andliga förmögenheters bekostnad. Weierstrass var länge endast åhörare, men slutligen utbrast han: »Mina herrar, om *ni* blott kunde *ana* huru det ser ut i ett sådant kvinnohufvud!»

Lyckliga omständigheter hade äfven medverkat till det intryck af omedelbar friskhet, af erfarenhet i första hand, som Sonja Kovalevsky i sitt umgänge meddelade. Hon kände genom resor halfva Europa; hon hade stått i nära beröring med flera af sin tids största författare — Turgenjeff, Tolstoy, Dostojevsky m. fl. — hade bott i Darwins hem, varit umgängesvän i George Eliots^{*)}, George Eliot, som för henne var den med alla andra *kvinnor* ojämförliga storheten inom litteraturen. Och denna förtroliga kännedom af de litterära personligheterna förenades med en än större

*) Äfven ur denna sida af sin rika erfarenhet hade hon ämnat att meddela mycket mera än hon medhann. Skisserna öfver George Eliot och Saltykoff (publicerade i Stockholms Dagblad) äro i detta afseende vittnesbörd om det myckna af intresse, som hon skulle kunnat meddelå ur samtidens andliga lif.

i de olika litteraturerna. Hon kände snart sagdt allt af betydendhet inom sitt eget lands, Tysklands, Englands och Frankrikes äldre och yngre vitterhet; och i den nyare skandinaviska litteraturen var hon mer beläst än de flesta svenskor.

Men, torde någon fråga, huru medhann hon allt detta?

Tyvärre genom att öfveranstränga sig. Det fanns tider, då hon icke sof mer än 4—5 timmar på dygnet och hon ägnade sällan tillräcklig omsorg åt sin hälsa. Att hennes klena konstitution dock i det hela förblef frisk, berodde på hennes i många fall sunda vanor. Hon tog gärna bad och kroppsrörelse; var ytterst enkel och måttlig i mat och dryck; afskydde alla stimulerande medel; till ock med ry-skornas oskiljaktiga sällskap, cigarretten, var endast tidtals af henne i bruk — och allt detta gjorde, att hon äfven under yttersta öfveransträngning sällan föreföll nervös.

För att bli »nervös» hade hon dessutom samma motvilja som för att te sig på minsta sätt karlavulen. Sitt efter en sjukdom kortklippta hår, med hvilket hon synes på sina äldre porträtt, lät hon växa och var stolt när hon mödosamt lärt sig lägga upp den mörka flätan i en vacker knut. Hon var aldrig »stolt» öfver annat än när hon lyckats i något dylikt, när hon t. ex. utfört ett prydligt handarbete eller kunnat ordna en smakfull toilett — ty hon visste sig vara minst begäfvad i riktning af det specifikt »kvinliga». På de praktiska områdena var hon oeffterättlig och sorglös som ett barn eller en konstnär, men kunde dock visa ett lifligt intresse för hvardagslifvets småting, då de rörde hennes vänner. Hon var ytterst tacksam för hvarje minsta hjälp eller vänlighet, villig att följa hvarje godt råd och ifrig att uppfylla lifvets alla små kraf, så vidt hon förmådde — men själaglad, då hon frikallades därifrån. Särskildt gällde detta brefskrifning, för hvilken hon hyste en, hos lifligt talande naturer ej ovanlig, motvilja

Svårigheten att sammanjämka lifvets både små och stora kraf med hvarandra växte emellertid med intressenas mängd. Dessa voro just vid tidpunkten för hennes död flera än någonsin. Hon hade känt hågen vakna att ånyo gripa sig an med ett stort matematiskt arbete, och hon stred mellan önskan att strax börja detta och önskan att avsluta några af sina många litterära utkast. Färdig hade hon blott en större novell (den

af hvilken *Nordisk Tidskrift* publicerat ett kapitel), men under arbete var ett motstycke till denna, med Tschernyschefsky som hjälte. Sina minnen hade hon ämnat fortsätta, och en särskildt intressant episod skulle antagligen blifvit den om hennes och systemens intryck under Pariserkommunen 1871.*) Hon hade ämnat omarbete en (publicerad) ungdomsnövell, *Privatdocenten*, som vunnit Dostojevskis lifliga bifall. Hon hade uppgjort planen till tvenne romaner: *Vae Victis* (af hvilken inledningen publicerades i *Norman* i fjol) och en annan med ämne från Rivieran. Hon hade några utkast till en samling skisser från Frankrike, dels från världsutställningen 1889 och dels andra, af hvilka två (*Amor på marknaden* och *Hunden*) intresserade henne själf ovanligt mycket. Och slutligen har hon efterlämnat ett utkast, som i fantasiens rikedom och i psykologisk genialitet kanske öfvergår alla hennes andra arbetsplaner: *När död ej skall finnas mera*. Det skådespel däremot, som inlämnats till spelning i Danmark (*Till döden och efter döden*) är endast en af henne och A. Ch. Leffler gjord omarbetning af den för några år sedan afidna M:me Jaclards drama.

Mellan systrarna förblef förhållandet alltid det innerligaste, och Sonjas bemödanden att till scenen befordra M:me Jaclards arbete var ett bland de många uttrycken af denna tillgifvenhet.

* * *

Det var i denna högsommar af sjudande alstringrikiedom, som döden bröt in — och just emedan *lif*, ett så intensivt lif, var Sonjas kännemärke, synes döden i detta fall ofattligare än annars.

Själf var hon sedan många år och af många skäl förtrogen med dödstanken, bland annat emedan hon visste sitt hjärta vara svagt. Men om det fanns någon tidpunkt i hennes

*) Vid underrättelsen, att hennes sväger, kommunarden V. Jaclard, blifvit fången, skyndade Sonja Kovalevsky med sin man till det af Versaillesstrupperna belägrade Paris. Makarne lyckades smyga sig in i staden, under det kulorna hveno kring dem; Sonja uppsökte system och gaf henne den tröst och hjälp hon så väl behöfde. Därpå flydde hon ur Paris till fadern samt förmådde honom att komma till Frankrike och där öfva sitt inflytande till svärsonens förmån. Den ryske generalens bemedling var verksam och Jaclard tilläts att fly ur fängelset.

lif, då hon själf *icke* skulle valt att dö, så var det denna, då hon kände sig mera full af arbetsenergi och mera harmonisk än på länge.

Hon hade tillbragt sin julferie i södra Frankrike, där hon i en liten rysk »koloni» egde något af den hemlandets milieu, som hon för sitt författarskap kände sig så väl behöfva, och där hon äfven fann detta uppmuntrade af spirituella och sympatiska landsmän.

Efter några dagars vistelse i Berlin reste hon (via Fredria) till Köpenhamn och ådrog sig på denna nattliga färd i blåst och regn en förkylning, af hvilken hon kände sig mycket angripen, då hon onsdagen den 4:de februari kom till Stockholm. Men hennes föresats att *icke* »ge sig tid att vara sjuk» höll henne uppe, så att hon började sin föreläsningskurs på fredagen — och äfven deltog i ett aftonsamkväm hos några nära vänner, där hon dock kände sig så illamående, att hon snart for hem. Först på lördag middag intog hon sängen, och ehuru sjukdomen — lungsäcksinflammation — föreföll allvarsam, anade ingen *huru* allvarsam den var eller att man under de båda följande dygnen egentligen blott bevittnade ett dödsarbete — en kväfning till följd af den, troligen genom våldsamt infektion, framkallade varfyllnaden i lungorna. Hade hjärtat varit starkt, kunde utgången kanske något fördröjts — men räddning syntes, efter hvad obduktionen utvisade, hafva varit omöjlig. Hon ensam hyste en aning om att hon *möjligen* *icke* skulle öfverleva sjukdomen, och iakttog med en viss oro de dåliga, med en viss tillfredsställelse de goda symptomen — båda delarne på ett mycket stilla sätt. Fordringslös och tacksam för vänlighet, som hon varit i lifvet, var hon in i döden; allt hos henne var endast uttryck af en obeskriflig, tålig blidhet och omtanke för omgifningen. Dödens *närhet* anade hvarken läkarne, omgifningen eller hon själf. Den kom plötsligt tisdags morgon, genom hjärtats förlamning, till följd af lungornas angripna tillstånd; de sista timmarne var medvetandet borta och döden blef endast ett stilla slumrande in i »det stora okända», hvilket så ofta var i hennes tankar — ett inslumrande, som lämnade efter sig ett uttryck af sublim höghet och frid öfver det bleknade anletet.

Det är en smärtsam ära för vårt land, att det blef un-

der våra furor, som denna Rysslands stora dotter fick sin sista hvila — den hvila, som alltid synts henne härligare än äfven de härligaste af lifvets gåfvor.

De som sörja henne söka minnas, att just så som den kom — snabbt och på lifvets och kraftens middagshöjd — hade hon alltid önskat att Jöden skulle nå henne. De söka äfven minnas, att med hennes ökade lifsrikedom hade också ämnen till nya konflikter framträdt. En sådan hade uppstått ur vetenskapens och litteraturens olika kraf, ur svårigheten att räcka till för båda, och på samma gång för den innerligt afhållna, uppväxande dottern. En annan konflikt fanns i hennes anställning i utlandet, medan hennes författarskap kräufde vistelse i hemlandet. Andra, än djupare mötte henne, som så mången annan, i nödvändigheten af kompromisser under »kampen för lyckan».

Men ehuru vännerna söka *tänka* allt detta kunna de icke *känna* det. Skulle icke för *hennes* — denna »själ af eld och själ af tankar» — tillvaron kunnat visa sig mera mjuk och formbar än för andra, ringare naturer, som krossas emot dess hårdhet? Skulle icke *dess* starka vingar kunnat lyfta sig öfver, för andra svåröfverstigliga hinder?

Vi kunna endast fråga — nu mera.

I vårt land, där en del af Sonja Kovalevskys rika lefnad förflöt, kommer man väl ofta att från henne hämta föredömen och eggelser med afseende å kvinlig sträfvan till mera ljus och mera frihet. Och detta med full rätt. Men må man därvid också minnas detta. För Sonja Kovalevsky, århundradets och måhända alla tiders hittills mest berömda kvinnliga vetenskapsidkare, var det icke vetenskapen, icke vitterheten, icke äran, som var tillvarons *medelpunkt*. Hon kände lika djupt, som en annan snillrik kvinna, att ryktet endast var »un peu de bruit autour de son coeur». Ty för henne, som för den enklaste flicka, var *hjärtat* lifvets källa.

Och må man ännu minnas ett. För Sonja Kovalevskys *vänner* gjorde hennes storhet henne icke dyrbar. Hvad som i deras ögon gjorde henne enastående var, att hon i sällsynt mått egde det, hvarom Göthe menade oss böra bönfalla:

Stora tankar och ett rent hjärta.

Ellen Key.

Vid Sonja Kovalevskys bår

den 16 Februari 1891.

Kvinnoblid i blick och later,
Manligt stark och sträng i tankens id,
Kom du, Sonja, öfver hafvet,
Skänkte oss din lefnads bästa tid.

Gaf din flit, din forskar-skärpa,
Gaf ditt ryktes glans, ditt hjärtas glöd,
Var vår stolthet, var vår glädje —
Ligger stum och bruten nu och död!

Till den långa hvilan hade
I ditt ställe glad den gamla gått,
Lycklig om den unga kraften
Åt vårt land, vår tid, hon spara fått.

Gärna sjöng hon här ditt drapa
Om ej rösten svag och bruten var,
Om ej henne okänt vore,
Hvilken lefnadstro din ande bar.

Ett hon vet likväl: Idéen,
Sanningstanken, som du hoppats på,
Se! han är, han lefver, Sonja,
Och din ande lefva skall också.

I hans kraft ditt lifs problem
Du skall lösa så som aldrig här,
Spåra lifvets, tingens lagar,
Se, att *allt hvad är — af kärlek är.*

Esselde.

Handarbetets Vänner.

En återblick.

»Hemslöjdens förädling, fosterländskt, konstnärligt», så lydde och lyder ännu definitionen på den idé, som kring sig samlade »Handarbetets vänner» och kom att bilda hjärtpunkten i den förening, som i 17 år burit detta namn.

Då i dessa dagar Handarbetets Vänner genom öppnandet af sin omordnade och utvidgade lokal tagit ett nytt betydelsefullt steg i sin utveckling, anser Dagnys redaktion rätta stunden vara inne att kasta en återblick på föreningens uppkomst och verksamhet.

Man kan väl säga att hennes tillvaro för många vänner och utföware af ett konstnärligt förädladt kvinligt handarbete blifvit en nödvändighet, men äfven en själskrifven sak. Man vill hafva ett vackert och godt handarbete i en viss historisk stil, en färgställning, som passar in i en viss omgifning, verkar »dämpande» eller »höjande», man vill skicka en gåfva till utlandet, naturligtvis med svenskt mönster och svensk teknik.

· Ingenting naturligare eller enklare. Man behöfver ju blott gå upp på Handarbetets Vänner. Och att man där får ej blott något »stiligt» utan äfven stilfullt, det vet man nu af egen och sina vanners erfarenhet; det har man dessutom läst i mängen fördelaktig anmälan af föreningens utställningar, ja, trott sig skönja mellan raderna i en allvarlig konstkritik.

Ja, nu låter detta lätt sig göra. Och likväl visste för blott 17 år sedan knappast någon, att det fanns en speciellt svensk textilslöjd med särskilda mönster och egna tekniker, hvilka, om än ursprungligen gemensamma för mångt både öster- och vesterländskt folk, dock så länge i landet idkats utan utländskt inflytande, att de hunnit hos sig utveckla något för vårt land alldeles egendomligt och karakteristiskt. Väl tecknade redan då en och annan handarbetets vän med god vilja och mer och mindre smak sina mönster och utförde dem omsorgsfullt nog; men man må förlåta oss om vi tro att dessa arbeten, sedda från

både konstens och det sunda förnuftets synpunkt, i allmänhet lämnade åtskilligt öfrigt att önska. De flesta kvinnor af den bildade klassen nedlade ej ens så mycken tanke på sina prydnadsarbeten utan nöjde sig med att utföra de tarfliga utländska arbeten af andra eller tredje rang, de enda som då stodo dem till buds.

För den förändring till det bättre som sedan dess inträdt har den svenska allmänheten i främsta rummet att tacka fru Adlersparre, hvilken redan som fröken Leijonhufvud (Esselde) af sitt varma hjärta och sitt ljusa hufvud drifvits att i så många andra frågor, där det gällt den svenska kvinnans höjande i något afseende, taga ett genomgripande initiativ. Hon var äfven nog lycklig att genast finna den spirituella och talangfulla kvinna, som, lifvad af samma idé, visste att gifva åt densamma dess konstnärliga uttryck.

Att höra hur detta tillgått skall, hoppas vi, intressera en och annan af Dagnys läsarinor.

* * *

År 1872 kom till Sverige en uppmaning att deltaga i den stundande världsutställningen i Wien. Några damer utfärdade i följd däraf ett upprop till landets kvinnor att antaga denna inbjudning och att först till Stockholm insända alster af sin hemslöjd, hvilka, efter att där hafva utställts, gemensamt skulle afsändas till Wien. Under förberedelserna till Stockholmsutställningen erfor fru Adlersparre, som redan på en utställning i Köpenhamn fått ett starkt intryck af det dåvarande kvinnoarbetets stil- och planlöshet, att målarinnan fru Winge, äfven påverkad af denna utställning och å andra sidan af bekantskapen med några gamla skånska väfnader, som funnit sin väg till en och annan atelier, redan börjat utarbete några broderier, grundade på motiv från inhemska allmogearbeten. En gemensam vän förde dem tillsammans; fru Winge lofvade att till den blifvande utställningen anordna några arbeten, och därmed var den ideella grunden lagd till Handarbetets Vänner, ehuru då ännu ingen förening påtänkts.

Kom så utställningen af de svenska kvinnoarbetena, hvilka hos åtskilliga tänkande och konstnärligt anlagda kvinnor väckte häpnad och bedröfvelse vid åsynen af den oerhörda mängd arbete och god vilja, som nedlagts för att ernå så opraktiska och i afseende på smak så bedröfliga resultat, särdeles på det s. k. prydnadsarbetets område. På denna utställning såg dock för första gången en större allmänhet några af de nu så kända skånska väfnaderna samt de af fru Winge

ordnade, af andra den nya idéens vänner dels sydda, dels betalade arbeten.

Under sommarens lopp blefvo några artiklar af Jakob Falke, den berömde författaren till »Konsten i hemmet», om utställningen i Wien kända i Sverige. Falke behandlade i dessa artiklar med stort intresse just de ofvannämnda profven på svensk konstflit. Efter att ha uttalat en förkastande dom öfver det europeiska konstindustriella kvinnoarbetet i allmänhet, det svenska ej undantaget, säger han: »Det enda märkbart lifskraftiga och för själfständig utveckling möjliga voro några svenska broderier, grundade på inhemska motiv, rationellt behandlade».

Detta uppmuntrande omdöme från så sakkunnigt håll stadfäste hos fru Adlersparre planen att bilda en förening för att vårda och utveckla den till inhemska och konstnärlig kvinlig textilslöjd lagda grunden.

Våren 1874 ställdes af fru Adlersparre och fru Winge samt några damer bland deras och den nyvaknade hemslöjdens vänner ett upprop till för saken intresserade personer att deltaga i den nybildade föreningen »Handarbetets Vänner». Föreningens syfte var, »att i fosterländsk och konstnärlig riktning förädla den svenska hemslöjden; att till vinnande af detta mål återupptaga och för nutida ändamål lämpa de gamla svenska mönster och färgmotiv, som förefinnas i våra allmogeväfnader, nationaldräkter, spetsar och gamla broderier; att gifva det finare handarbetet en mera konstnärlig riktning och därigenom återupplifva smaken för detsamma samt inverka förädlade på smaken i allmänhet.»

Så börjades med mod och lust, ehuru under mångehanda uppoffringar och svårigheter, inom en ännu helt liten krets arbetet för den af alla så varmt omhuldade idén. Och man torde vara berättigad till den åsikten, att företagets första ledarinnor satt den stämpel på detsamma, som det sedan i hufvudsak bibehållit. Bland dem fanns ett ganska rikt mått af mångsidig bildning, världsvana, kunskaper, beläsenhet, estetisk och annan. För dem alla fanns dock ett gemensamt: den ideella riktningen. Och är det möjligtvis detta som allt framgent gjort det för Handarbetets Vänner möjligt att fasthålla idén — konsten och det fosterländska syftet — äfven när denna idé genom omständigheternas makt kom att antaga formen af en betydande handelsaffär?

Naturligtvis var det den ledande konstnärinnan, den länge ensamt skapande, som satte prägeln af sin individualitet på arbetet och

det på ett sätt, som ännu skiljer Handarbetets Vänner från andra anstalter för konstnärligt handarbete. Hon förde i motsats till de flesta andra mönstertecknare och uppfinnare ej endast penseln och stif-tet, utan äfven nålen. Hon visste *huru* hennes konstnärliga tanke skulle utföras. Detta har förblifvit ej blott tradition utan äfven fast grundsats vid föreningens arbeten, äfven sedan sjukdom försvagat den hand, som ledde de första stegen på en bana, där Handarbetets Vän-ners goda genius ej alldeles låtit henne sakna efterföljare, om man än måste medgifva, att det för talangen faller sig mindre svårt att vandra på den stig snillet brutit. Ej sällan höres på föreningens byrå af en konstförståndig främling ett öfverraskadt gillande af den lyckade harmonien mellan mönster och utförande, som utmärker för-eningens arbeten.

* * *

Den nya föreningen började sin verksamhet våren 1874 med en utställning, till hvilken fröknarna Åhlin vänligen uppläto en del af sina skollokaler. Denna utställning utgjordes af handarbeten, hufvud-sakligen spetsar, samt de från Wienutställningen återkomna brode-rierna, jämte andra nya i samma riktning utförda.

Denna första utställning hade äfven en arbetande afdelning, nämligen en väfverska, som inför publikens ögon väfde på en flossa-matta, samt en knypplande dalkulla. Det var första gången en svensk allmogekvinna, åtminstone i vår tid, knypplade en längre sammanhän-gande spets; alla då tillgängliga spetsar af allmogehand voro jämt så långa som erfordrades till kvinnornas hufvudbonader, och hvarje bit afvek åtminstone något i mönster från de andra. Sedan dess hafva många buntar af dessa spetsar från Skåne och Dalarne vandrat till föreningens byrå och därifrån ut i vida världen.

Samma år 1874 i Oktober inflyttade Handarbetets Vänner i sin första tillfälliga lokal, ett litet rum bakom ett växelkontor på Drott-ninggatan. »Såsom grundplåt och pekuniär utgångspunkt för sin prak-tiska verksamhet egde föreningen endast beställningen på en flossa-matta om 100 kronor samt styrelsens garanti för 3 månaders hyra», heter det i den första tryckta redogörelsen för Handarbetets Vänner.

I detta lilla mörka, rökiga rum förevisades nu af fröken Fleet-wood, med hjälp af frivilliga krafter, under ett par timmar dagligen de föreningen tillhörande modellerna, meddelades råd och upplysningar rörande de nya arbetssätten *ö. s. v.* I det lilla rummet var äfven föreningens enda väfverska sysselsatt med att väfva bården till en af

fru Winge komponerad flossamatta; att väfva botten till densamma tilläto ännu ej föreningens tillgångar.

Här grundlades emellertid den för Handarbetets Vänner alldeles säregna arten af verksamhet, den nämligen att vara en direkt förbindelse mellan konstnären och publiken, att leda den senare in på den förras spår. Samtidigt uppstodo visserligen i utlandet förträffliga skolor för konstsömnad med stora offentliga anslag, besökta af långväga resande och en och annan konstvän, men okända för den stora allmänheten i deras hemland och utan inflytande på dess smakriktning. Ingenstädes inbjöds publiken att genom sina enskilda önsknings inverka på det konstnärliga eller åtminstone konstförståndiga arbetet, den själf skulle utföra. Det var detta den nya föreningen gjorde, och härigenom har den varit i tillfälle att på ett osökt sätt utöfva ett väsentligt inflytande. Man besöker icke Handarbetets Vänner för att beskydda andra eller själf uppfstras, utan för att få sina önsknings med afseende på textil hemslöjd tillfredsställda. Att man därmed tjänar den goda saken sker oftast oafsiktligt och de bildande intrycken tar man med hem, med eller mot sin vilja.

Våren 1875 ordnades en ny utställning i en större lokal, bottenvåningen Brunkebergstorg 15. Här firade också föreningen sitt första årsmöte. Det viktigaste momentet vid detta möte var beslutet att hyra våningen en trappa upp Brunkebergstorg N:o 15, och detta möjliggjordes genom en garanti för hyran, lämnad af fröken Hanna Lindberg, denna varmbjärtade, med ett klart affärshufvud utrustade kvinna, hvilken ända till sin död 1889 alltid visade sig beredd att bistå föreningen dels med sin rika affärserfarenhet, dels med lån och penningförsträckningar, ofta uppgående till högst betydande belopp.

Hösten 1875 kunde således föreningen inflytta i den lokal, som hon bibehållit ända till år 1887, ehuru under de första åren blott två små yttre rum användes till försäljningslokal. Här började nu det egentliga allvarliga arbetet, sådant det sedan under beständig utveckling, men under kämpandet med många svårigheter fortsatts. Styrelsen, med föreningens stiftarinna i spetsen, visste att drifva arbetet framåt, att förskaffa offentligt och enskildt understöd, att väcka ett slumrande intresse och värfva medarbetare. Som ett värtaligt bevis härfpå må några siffror ur en liten redogörelse för det andra arbetsåret gälla: »Offentligt anslag (af staten och länshushållningssällskap) 1,650 kr.; gåfvor, erhållna inom föreningen 1,300 kr.; tillfälliga låneförskott 7,379 kr.» En viktig faktor för vinnandet af föreningens syfte blef också en fribiljett på statens järnvägar, hvilken gjorde det möjligt att

till skilda delar af landet utsända arbetande medlemmar, som samlade och studerade återstående alster af en då nästan utdöende konstslöjd.

Ehuru föreningens tillgångar oftast ej tilläto önskvärda uppköp af värdefulla gamla väfnader och broderier, grundlades redan då den vackra samling af dylika, hvaraf i den nu utvidgade lokalen åtminstone de viktigaste blifvit synliga för de besökande. Vid dessa inköp var herr Jakob Kulle med sin kännedom om och sitt intresse för den sydsvenska textilslöjden föreningen en högst värdefull och välvillig hjälpare. Han skaffade ej blott gamla intressanta exemplar utan äfven arbeterskor samt invigde de förvånade stockholmskorna i »rosengång», »munkabälte», »krabbasnår», »flamsk», »rödlakan», hvilka väfnader nu t. o. m. utföras af många bland dem. Man meddelade från början undervisning i konstväfnad och konstsoömnad, deltog i slöjdutställningar, t. o. m. i Finland, ja i en världsutställning i Filadelfia, tack vare en medlems, fröken L. von Kræmers frikostighet.

Ej mindre oförtrutet och framgångsrikt bedrefs den andra sidan af arbetet, nämligen den, hvarigenom det finare handarbetet skulle erhålla en mer konstnärlig riktning och de arbetande införas i en sannare smaks fordringar. Handarbetets Vänner fyllde tydligen ett befintligt behof, så mycket mer som man här och i andra länder allt mer började få ögonen öppna för det bedröfliga tillstånd, i hvilket det konstindustriella arbetet i allmänhet råkat. De märkliga framsteg kvinnofrågan i vårt land gjort bidrog väl äfven i sin mån härtill. Man ville ej blott i det rättas och godas tjänst utan äfven i det skönas handla rationellt, ej ens brodera tanklöst. Därför var man glad att erhålla ett jämförelsevis stilriktigt påbörjat handarbete eller material till ett dylikt, om modell och anvisning följde. Visst är äfven, att då det gäller föremål, där nytta och skönhet skola förenas, konstnären har åtskilligt att lära af publikens behof och äfven af denna själf.

I sitt tredje arbetsår egde föreningen redan ett antal af 500 modeller, från små handuksbårder till stora flossamattor. Och här träffa vi den insats fru Winge gjorde, och utan hvilken hela föreningen aldrig blifvit en konstanstalt af genomgripande betydelse. Hon åstadkom med de största uppoffringar af tid och krafter det ena arbetet efter det andra, hvilka visa, att en lefvande konstnärssanda äfven med nålen kan taga sig uttryck och att det sköna gläder människans hjärta, sydt och väft så väl som måladt och mejsladt. Hon försmådde ej heller att leda andras mera stapplande steg på samma bana. Det var visserligen i sin egen smak och fantasi hon fann de bästa

lagar för sina nya arbeten, men äfven hon sökte ifrigt skäl och stöd för sina åsikter i Falkes, Sempers, Bocks och andra konstdomares arbeten.

Men först och sist blefvo dock konstföremålen i våra inhemska samlingar de källor, ur hvilka flitigast östes. I önskan att finna något speciellt inhemskt offrade äfven Handarbetets Vänner åt den allt mer framträdande smaken för »det fornnordiska», där syddes och väfdes »slingor» med nästan samma ifver som andra snidade och målade dem.

Att detta dock endast var ett steg, som förde fru Winge in på den romanska ornamentikens rikare område, där hon vunnit så stora framgångar, är bekant. Om man får säga att för den inom föreningen ledande kretsen »intet mänskligt var främmande», så kunde också i längden ingen konststil blifva orepresenterad inom densamma, och modellsamlingen visade snart, att ett arbete, tänkt och tecknadt af en svensk konstnär, utfördt af svensk hand, om än slutande sig till en annorstädes uppkommen konststil, väl är svensk konst.

* * *

Den första förmedlaren mellan publik och konstnär förblef fröken Anna Fleetwood ända från det Handarbetets Vänner stiftades tills dess fröken F. genom sitt giftermål bröt kretsen och lämnade sitt fädernesland. Med aldrig tröttande plikttrohet, ett fint bildadt konstsinne och en sympatisk blick för det folkligt originella ägnade hon hela sin tid och sitt intresse åt detta arbete. När den nydanade föreningen såg sig om efter en vårdarinna, en representant inför allmänheten, skänkte henne ett vänligt öde Anna Fleetwood, så lämpad för detta kall, ja så villig att ägna sig däråt, som om hela hennes föregående lif varit en afsiktlig förberedelse därtill. Anna Fleetwood och Handarbetets Vänner passade så innerligt för hvarandra, att de finnas som tro, att de senare aldrig blifvit hvad de nu äro, utan den förras vård.

Otroliga voro de svårigheter, som mötte under de första åren af föreningens existens, bland andra den, att skaffa lämpligt material i en tid, då alla stoffer och garner lyste i skriande anilinfärger, då en i Sverige färgad garndocka i mörkret på känseln kunde skiljas från en utländsk. Så småningom har det dock lyckats Handarbetets Vänner att få denna brist afhjälpt och föreningen kan nu berömma sig af att kunna bjuda sina kunder fullgoda varor. Dess här hemma

färgade garner väcka ofta främlingars beundran och förskrifvas t. o. m. från utlandet.

Under årens lopp har föreningen äfven allt mer och mer utvidgat sin undervisande verksamhet och utöfvar sitt uppfostrande inflytande inom allt vidare kretsar.

Det är dock först på de senare åren de för allmänheten beräknade lärokurserna nått en större utsträckning. Väfskolan räknar elever tillhörande samhällets alla klasser, från den förnäma damen till arbeterskan, hvilken med sin väfstol hoppas förvärfva sitt uppehälle. Denna alltmer spridda kunskap tillåter äfven Handarbetets Vänner att ställa allt större fordringar på ett gediget arbete hos dess egna arbeterskor. Samma fördel har i ännu högre grad broderikursens förbättring medfört. Visst fanns förr en och annan mycket skicklig brodös, men man erfor allt mera behovet af en grundlig, metodisk kunskap i alla de små finesser, som tillhöra ett verkligt konstbroderi. Denna brist fylldes af en af föreningen införskrifven lärarinna, fröken Mathilda Popper, en i Wiens fackskola för konstsömnad utbildad lärarinna, hvilken under en mer än tvåårig vistelse i Stockholm meddelade undervisning i sin vackra konst och efterlämnade många skickliga elever.

Särdeles under de 12 första åren af sin verksamhet blef det föreningen möjligt att, såväl medelst särskilda statsunderstöd som med egna medel eller i kraft af sitt förord, skaffa för henne arbetande personer tillfälle att idka studier vid utländska museer och skolor och därvid knyta förbindelser, bland annat med män som Falke, Lessing och sir Philip Owen, hvilka gjort Handarbetets Vänners sträfvanen kända och värderade äfven utom våra egna landamären.

Så hänvisas i en nyligen i Wien utkommen bok om gammalorientalska mattor till den betydliga insats föreningen gjort i kunskapen om den äldre europeiska textilkonsten i allmänhet. De olika exemplar svenska mattor författaren nämner hafva ock genom föreningens försorg kommit till samlingar i Wien och Berlin.

Sin första princip att verka genom anordnandet af utställningar har Handarbetets Vänner förblifvit trogen. Årligen föranstaltas på byrån två eller tre sådana, för att visa dels nya modeller, dels några af de från byrån utgångna och af dess kunder utförda arbeten. Dessa utställningar följas med stort intresse af en talrik publik och kunna i viss mån anses som gradmätare på arbetets lifaktighet.

Många hafva under årens lopp de konstindustriella utställningar så väl i in- som utlandet varit, i hvilka Handarbetets Vänner med

framgång deltagit. Särskildt må det tillåtas oss nämna den i Köpenhamn 1888, hvilken kan anses hafva varit en afgjord framgång, icke så mycket för de därifrån hemförda prisen, men eget nog kanske mest därigenom, att många bland den talrika svenska publiken för första gången fingo ett samlat intryck af föreningens betydelse och verksamhet.

* * *

Ehuru det ännu kunde vara mycket att säga om hvad föreningen Handarbetets Vänner erfarit, utstått och utträttat under sin 17-åriga tillvaro, torde det ofvan sagda vara nog att gifva dem, som blott känna Handarbetets Vänner till namnet, en föreställning om hvad föreningen verkligen är, och för dem som räkna sig bland dess ledamöter väcka ett gladt medvetande om sin andel i det gemensamma verket.

Molly Rohlieb.

"Sorosis".

Något om Nya Världens kvinnoklubbar

af

Cecile Gohl.

New York, dec. 1890.

Med uppräcka händer mottog jag förliden höst en inbjudning att bevista ett sammanträde i »Sorosis».

»Sorosis»? »Hvad är det för något?» frågar med rätta mången svensk läsarinna.

Jo, »Sorosis» är namnet på den första och äldsta fruntimmersklubben i Nya Världen, en klubb, som för länge sedan nått myndighetsåldern och som står högt i anseende bland Amerikas tänkande, bildade kvinnor.

Samlingslokalen är i Delmonicos ståtliga byggnad vid Femte Avenyn, New Yorks elegantaste gata, och klubben sammanträder endast två gånger i månaden från oktober till maj, första och tredje måndagen i hvarje månad. Själf var jag bjuden till sällskapsmötet på första måndagen i oktober, då gäster få närvara. Det andra månadmötet är uteslutande afsedt för ledamöter.

En negerportvakt mottog mig, förde mig till hissen och anförtrodde mig där åt en annan afrikansk tjänsteande, som befordrade mig uppåt till den af »Sorosis» upptagna våningen. Där gingo och stodo i de olika förmaken flera hundra elegant klädda damer, färdiga att sätta sig ned till en utsökt Delmonico-middag eller »lunch» till tre kronor kuvertet, hvilket är en bagatell, då man betänker, att Delmonico är staden New-Yorks finaste restaurant, hvars franska kock är högre aflönad än ett svenskt statsråd.

Franska kypare ila om hvarandra med brickor, dignande under delikata anrättningar; glace och tårter serveras till slutet och därjämte kaffe, té och isvatten. Vin, öl och likörer begagnas icke såsom stridande mot principerna i många af Amerikas bästa kretsar.

Det råder den lifligaste stämning bland »Sorosis»-damerna, hvilka bära hvar sitt klubbmärke, ett »S» af guld eller silfver, som bröstnål, fästadt i hattbandet eller knäppt omkring en bukett af rosor eller chrysantemum. Blommor, vackra toiletter och klara ögon lysa hvar man vänder sig. Liflig konversation, dämpadt skratt och den mest otvungna stämning i förening med en utsökt belevnhet i sätt och uppträdande, det är hvad en opartisk iakttagare genast fäster sig vid.

Skall detta vara blåstrumpornas fruktansvärda, af det »otäcka könet» i början så misstänksamt och fördomsfullt bemötta kår? Hur brister ej som en såpbubbla hvarje a priori-dom inför verklighetens gensaga! Ett mera tilltalande fruntimmerssällskap torde man näppe-ligen finna än »Sorosis», hvars medlemmar till största delen äro kvinnor, som förtjäna sitt uppehälle såsom läkarinnor, journalister, lärarinnor, konstnärinnor, skådespelerskor, sångerskor o. s. v. Många af dem ha redan efter mångårigt, förtjänstfullt arbete hunnit högsta afsatsen af ryktbarhetens trappa, andra åter äro ännu ej längre komna än till de nedersta trappstegen. En del ledamöter äro rika mäns hustrur och ha aldrig behöft att på egen hand upptaga kampen för tillvaron. De föredraga »Sorosis» friska andliga atmosfär framför ett tomt sällskapslif i ytliga kretsar och visa därigenom godt omdöme.

Då middagen var slut urröjdes inom ett par minuter den största salongen och damerna slogo sig ned i en halfkrets omkring ordföran-

dens bord, hvarpå klubban låg bredvid en vas doftande rosor. Nu började själaspisen att serveras åt såväl ledamöter som gäster. Det gick systematiskt till väga. Klubben är indelad i komitéer eller utskott precis som vid riksdagsförhandlingar. Vid hvarje månadsmöte åligger det ett utskott att dryfta en viss fråga af allmänt intresse. Sålunda ägnas en sammankomst åt frågan om uppfostran, en annan åt vetenskapliga frågor, en tredje åt filantropi o. s. v.

Oktobermötet var i händerna på doktorinnorna, allesamman praktiserande läkare i staden, till på köpet med stor, inbringande mångårig praktik. Den ena doktorinnan efter den andra beträdde talareplattformen och uppläste en uppsats, som varade knappa fem minuter. De gingo alla rakt på saken i frågan: »Huru förhåller sig lifslängden under våra civiliserade förhållanden till forna tiders?» En af talarinnorna var så kvick och träffande i sina jämförelser, att »Sorosiss»-systrarna och deras gäster skrattade och applåderade i kapp.

Därpå uppsteg en liten smärt doktorinna med ett par ögon, som sågo liksom rakt igenom en och på samma gång lyste af välvilja. På fem minuter hann hon gifva hela den moderna fruntimmersvärlden en duktig moralisk risbasta för hvad den försyndar sig mot sig själf och sina efterkommande genom höga klackar, illa sittande, åtsnörda korsetter och den fördärfbringande pälskragen, som värmer litet på *ett* håll och lämnar den öfriga delen af kroppen desto mer blottställd för vinterkylan. Talar en karl mot det härskande modet, säga Evas döttrar, att han pratar om hvad han ej förstår; det verkar bättre om sanningen uttalas af en behaglig predikant af deras eget kön, som har reda på saken och kan förutsäga följderna utan att behöfva väga på orden.

De lärda uppsatserna omväxlade med deklamation, sång och musik af begåfvade medlemmar, hvilka gjorde klubben all heder. Det hela gick så ogeneradt till, att en europé måste förundra sig öfver hur kvinnor kunna vinna den själfbehärskning som fordras för att på uppfordran utan krus framträda på platformen och där inför ett par hundra kritiska ögon och öron kort, ledigt, utan tvekan och nervös darrning uttala sin mening. Detta har just varit »Sorosiss» uppgift, hvilken hon under en 22-årig tillvaro löst på ett förträffligt sätt. »Sorosiss» har genom meningsutbytet odlat kvinnans tanke- och talförmåga, framdragit tveksamma, blyga medlemmar och gifvit den omedvetna begåfningen tillfälle att göra sig gällande. På många banor har »Sorosiss» fostrat kvinliga förmågor.

Då programmet var avslutadt, började samtalet åter, gäster presenterades för framstående medlemmar, belåtenhet uttrycktes med sammankomstens vittra prestationer och vid $1\frac{1}{2}$ 5-tiden skildes man åt.

* * *

Så stort var det intresse »Sorosis» ingifvit mig, att jag ett par dagar efter sammankomsten uppsökte klubbens mångåriga presidentska, Mrs. Crolz, välkänd författarinna under signaturen »Jenny June», och gudmor till »Sorosis». Hon kunde bättre än någon gifva mig upplysningar om klubbens tillkomst och utveckling.

Jag fann Mrs. Crolz på redaktionskontoret bland högar af papper. På det älskvärdaste bjöd hon mig till sin mottagningsafton i sin bostad på söndagen, då jag af henne erfor åtskilligt af intresse om »Sorosis» i synnerhet och kvinnoklubbarnes allmänna förbund dessutom. Mottagningen hos den vittra, älskvärda frun i hennes eleganta våning var sådan som jag ofta hört Fredrika Bremers mottagningar beskrivas. Maten spelar en helt underordnad roll. Men hvad är en hårdsmält supé på olämplig tid mot njutningen att träffa samtidens främsta tänkare, lyssna till deras åsikter om dagens frågor och själf deltaga i meningsutbytet i ett upplyst sällskap, där den gedigna bildningens sannt demokratiska idéer framträda under det fina vettets aristokratiska yta.

Det var år 1868 som »Sorosis» uppspirade, och detta till följd af en egen händelse. Då Charles Dickens, efter att ha avslutat sin bekanta Amerikaresa stod i begrepp att anträda återfärden till Europa, inbjöds han af New Yorks »Press Club» till en storartad afskedsmiddag. Tidningen »World» redigerades vid den tiden af Mr. Crolz, och hans fru var redan då en känd journalist och författarinna. Mrs. Crolz anhöll om en biljett för att deltaga i festen, erbjudande sig att erlægga den bestämda afgiften 60 kronor lika väl som de öfriga medlemmarne af pressen. Hennes begäran behandlades af festkomitén som ett skämt, och ehuru flera andra damer begärt att få deltaga, och ordföranden, den berömde tidningsmannen Horace Greely, förklarade, att om damerna ej tillerkändes samma rätt som herrarna att bevista festen ville han afsäga sig uppdraget att stå i spetsen för densamma, slutade saken därmed, att fru Crolz i sista stund erhöll ett skriftligt, i spefulla ordalag affattadt svar, hvaruti hon underrättades, att om hon kunde svara för att tillräckligt många damer skulle finna sig för att de, som voro närvarande, ej måtte känna sig öfver-

gifna, fingo de lof att vara med, naturligtvis mot erläggande af biljettafgiften.

Detta förolämpande bemötande väckte den största förtrytelse bland de af pressen så snöpligt affärdade damerna, hvilka naturligtvis efter en så knapphändig bjudning uteslöto sig själfva från festen. »Inga damer» var herrar. tidningsmäns lösen. Charles Dickens blef följaktligen firad endast af sitt eget kön.

Men en ny impuls var gifven. Den tidens mest framstående litterära förmågor bland damerna i New York och Boston slöto sig tillsammans och beslöto stifta en klubb för nytta och nöje, en klubb för meningsutbyte mellan lika och olika tänkande, men framför allt en klubb, där »inga herrar» skulle få vara med. Då idén väl blifvit väckt till lif, gällde det att döpa barnet, och hardt när hade hela planen blifvit om intet, ty damerna kunde icke samsas om namnet. Somliga ville kalla klubben »Blåstrumpan», andra »Kvinnoligan», åter andra »Sfinxen» eller »Columbia». Efter många stridigheter segrade namnet »Sorosis», hvilket ansågs lämpligt, enär det låter bra, ej är hvardagligt och lätt kan ihågkommas. Det betyder en massa små individuella blommor, förenande sig till en klase, som hos syrener och fläder.

Under sina första lefnadsår genomgick »Sorosis» hela raden af barnsjukdomar. Ja, så stort var tviflet på sällskapetets bestånd, att en känd New Yorktidnings redaktör öppet yttrade, att om »Sorosis»-klubben förmådde släpa sig fram till sin andra födelsedag, så måste männen byta om åsikt om fruntimmerna i allmänhet. Tiderna hafva sedan dess förändrats; då ansågs ett fruntimmerssällskap, som ej tillkommit för välgörande ändamål som en omöjlighet. De enda kvinnliga föreningar, som funnos, voro syföreningar, och till och med där hade karlarne förstyret. Ingen man kunde tänka sig att ett världsligt sällskap af kvinnor, tillhörande olika smakriktningar, religiösa åsikter, lefnadsvanor och yrken, utan särskildt mål att sträfvä för, kunde hålla ihop. »De råka i lufven på hvarandra», spåddes det. »Lika väl kunde man bygga ett hus utan murbruk och vänta sig att tegelstenarne skola hålla ihop.»

Trots alla onda spådomar fortfor »Sorosis» att lefva. Med 14 medlemmar börjades klubben; nu räknar den flera hundra, och så många söka inträde, att vilkoren och inskrifningsafgiften betydligt höjts för att undvika allt för stort tillopp.

New Yorks pressklubb, som genom sin förolämpning gifvit upphovet till »Sorosis», behagade efter en tid stryka öfver med hartassen.

Det är aldrig för sent att betala gamla räkningar. Pressklubben bjöd »Sorosis»-damerna på »lunch», men under festens fortgång anmodades de ingalunda att svara på skålar, de hade endast att sitta stilla vid bordet, äta, dricka, lyssna på tal och sång och kvickheter, och för öfrigt hålla mun som snälla barn. Det gjorde de också.

Efter en tid bjöd »Sorosis» Pressklubbens bröder på te. Herrarne kommo, men nu var det deras tur att sitta stilla och tiga som beskedliga gossar. De tillätos ej att öppna mun för annat än mat och dryck.

Men nu var uppgörelsens stund inne. En gemensam middag arrangerades för Pressklubbens herrar och »Sorosis» damer, då båda könen fingo full rätt att tala, sjunga och vara kvicka. Och ingendera af klubbarna kan någonsin glömma denna oförlikeligt glada middag, blixtrande af skämt och kvickheter. Det var som Schiller säger i Die Glocke:

»Denn wo das Rauhe mit dem Zarten,
Wo Hartes sich und Weiches paarten,
Da giebt es einen guten Klang.»

Det var vid detta tillfälle herrarne kommo underfund med, att »Sorosis» bestod af världsstadens gedignaste bildningsaristokrati, en aristokrati af godt förstånd, sundt omdöme, allvar i tanke och åsikter, ärligt sträfvande, en intelligens vaken för alla tidens stora och ädla idéer, och allt detta utan ringaste spår till något karlavulet eller obehagligt.

Det vackraste hos »Sorosis» är, att det är så humant och frisinnadt. Det gör det samma hvilken religionssekt man hyllar eller om man bekänner sig till någon religion alls. »Sorosis» befattar sig ej med dylika samvetsfrågor och diskuterar dem aldrig. I klädsel hyllar »Sorosis» äfven den största frihet, förordande endast det som god smak och godt förstånd diktera utan att fästa sig vid det härskande modet. »Sorosis»-systrarna förlikas därför fullkomligt. Det enda »Sorosis» är noga med vid valet af medlemmar är deras goda rykte. Intet skeft får där insmyga sig, vore ock kandidaten ett snille eller egarinna till en guldgrufva.

De äldsta medlemmarna svärma mest för »Sorosis». Dess väl ligger dem om hjärtat som vården af hem och barn, och anmärkas må, att ett stort antal af systrarna äro hustrur och mödrar. Det bästa betyg, som »Sorosis» kunde få, lämnades af en vitter fru med orden: »Bland alla skolor, som jag besökt, anser jag 'Sorosis' vara den, som gagnat mig mest.»

Bland de yngre damerna, som tillhöra »Sorosis», lär sig mången ett med behag sköta en värdinnas plikter i ett fint hem, ty vid hvarje »Sorosis»-sankväm tjänstgöra ett par damer som värdinnor, en äldre och en yngre, ungefär som vid ett vermländskt bröllop. Dessa två värdinnor presentera främlingar för hvarandra, se till serveringen och rummens anordning, mottaga gäster o. s. v.

Kommer någon berömd utländska till Nya Världen, en kvinna som genom ett eller annat förtjänstfullt arbete fört sitt köns runor med den äran, så finner hon i »Sorosis» öppna armar och systrar i hundratal.

I alla dessa år har klubben blifvit »Delmonico» trogen och finner sig så väl där, att tanken på egen klubblokal hittills tillbaka-trängts som alltför dyrbar och ansvarsfull.

En gång om året, i januari, bjudas herrar, hvilka anmodas att deltaga i skåltal och sång, och då går det muntert till. Om champagnen ej flödar så flödar det fina skämtet, och det är något för mer.

Det lider intet tvifvel, att den amerikanska kvinnovärlden har »Sorosis» att tacka för en ej oansenlig del af sin emancipation, hvilken under de sista 20 åren framskridit med jättesteg. »Sorosis» förkunnar genom själfva sin tillvaro och sin blomstrande ställning *sammanhållningens evangelium*, som ju är nutidens på alla områden. »Sorosis» bar allmänhetens hån och löjen, alla banbrytares beskärda del, med filosofiskt lugn och skördade omsider den triumfen, att samme man, som yttrat sitt tvifvel om klubbidéns utförbarhet bland fruntimmer, öppet och manligt tog sina ord tillbaka och erkände sitt misstag. Ja, »Sorosis» har för den amerikanska kvinnan brutit många banor genom urskogen, och hjälpt till att bättra upp de gamla tilltrampade stigarna.

Ett visst frimurereri råder bland dess medlemmar. »Esprit de corps» är ett ord med djup betydelse, som ålägger oafvisliga förpliktelser.

Välgörenhet utöfvas ock, men i all tysthet.

Bland flera högre läroanstalter för kvinlig ungdom ha små »Sorosis»-föreningar uppspirat med samma namn, ordenstecken och ordensregler. Till och med bland antipoderna i Ostindien verkar en »Sorosis»-förening. F. d. presidentskan för New York-klubben visade mig med oförställd belåtenhet en stor fotografi af »Sorosis»-systrarna i Bombay, alla flickor och kvinnor af hinduisk börd.

Liksom af vinden kringburna blomsterfrön uppspira i främmande jord fjärran från moderplantan, så har ock den genom »Sorosis» väckta idén framtrölat kvinnoklubbar efter »Sorosis»-mönstret öfver hela det väldiga området mellan Atlanten och Stilla hafvet.

»Sorosis», den ursprungliga moderklubben, fröjdades väl öfver de förändringar tiden åstadkommit. Men snart började den ock inse nödvändigheten af att använda sitt inflytande till ävägbringandet af en sammanslutning af de många spridda klubbarna och ordnarna inom de olika staterna, i ändamål att stödja och hjälpa hvarandra inbördes och genom jämförelse med andra vinna själfkännedom, nyckeln till andligt framåtskridande.

Sammanhållningens evangelium predikades åter och föll i bördig jordmån. I april månad 1890 stiftades »Kvinnoklubbarnes Förbund» (General Federation of Women's Clubs) med »Sorosis» i spetsen. Allaredan räknas inom förbundet mer än 70 olika klubbar öfver hela landet med presidenter, sekreterare, protokollförare, skattmästare o. s. v., alla i kjolar, alla med lif och lust skötande sina ämbeten utan all ersättning. Villkoret för en klubbs upptagande i förbundet är, att densamma ej skall ega någon religiös eller politisk karakter, att den endast består af kvinnor, skötes och uppehålles af kvinnor och har till sitt hufvudsakliga syfte ett fritt meningsutbyte och öppen talan till befämjande af litterär, vetenskaplig och konstnärlig bildning bland dess medlemmar. »Klubbarnes allmänna förbund» ämnar hålla möte hvartannat år i maj månad, då representanter för hvarje klubb skola närvara. Dessemellan skötes alla förhandlingar genom posten. Nästa möte skall hållas år 1892 i Chicago.

Sålunda ha Amerikas intelligentaste kvinnor löst frågan, huru kvinnor, tillhörande olika åsikter och familjeförhållanden, i umgänget med hvarandra kunna finna den andliga vederkvickelse, som societets lifvet med dess visiter och bjudningar, dess själsdödande prat om nästan, sista modet, pigor och barnsjukdomar omöjligt kan skänka.

Hushållsbestyr, yrkesarbete, lektyr och kyrkbesök förslå ej i längden att tillfredsställa den nutida kvinnans kraf och anspråk på lifvet. Begåfvad med såväl hufvud som hjärta, och ett oroligt lynne därjämte, måste hon understundom, lika väl som mannen, söka något upplifvande utom hemmets trånga krets, ty »människan är nu en gång ett sällskapsdjur».

Några tankar om Tolstoys "Kreutzeronats".

Det gifves människor, hvilkas hela personlighet kan karakteriseras med ett enda ord. Och är det icke så med böcker? Så förefaller Tolstoys »Kreutzeronaten» som ett *nöd*rop vid randen af en afgrund, höjdt till varning för de otaliga, som trampa samma farliga stråt och hotas af samma olyckliga öde. Hur tänker man sig nu ett sådant rop? Männe det är dämpade, harmoniska toner, som frampressas ur ett af dödsångest fyllt bröst? Nej, det blir snarare likt ett rytande, en skärande dissonans, som verkar skrämmande, icke lockande.

Innehållet af »Kreutzeronaten» är i korthet följande:

En ung man af öfverklassen, lik alla andra, lefver som alla andra utan en tanke på att hans lefnadsätt icke är som det skall vara. Från sin tidigaste ungdom har han svärmat för ett idealiskt äktenskap, »när tiden därför vore inne». Hans största bekymmer är att icke kunna finna en kvinna nog »ren» att blifva hans hustru. Och under sökande efter denna fullkomliga renhet lefde han själf »som ett djur, men ansåg sig som en ängel».

Omsider finner han denna flicka, eller snarare flickans mor finner honom vara ett förmånligt parti för dottern. De båda unga föras tillsammans, han förälskar sig i hennes vackra, af dräkten djärfvt framhållna figur, och de gifva sig.

Efter fyra dagars äktenskap läser han hat i hennes blickar. De försonas, öfverlämna sig på nytt åt en berusande passion, hvaraf endast framkallas ett nytt utbrott af ömsesidigt hat och förakt. Det finnes intet spår af intellektuelt samlif mellan man och hustru, inga gemensamma intressen, ingen sträfvan, intet arbete, endast självvisk njutningslystnad.

Så gå år efter år, barnen komma och med dem nya stridigheter; de användas som »kastvapen» i kampen mellan föräldrarna. Så följa uppträden med hysteriska anfall, själfmordsförsök m. m. De ha nu sex barn. Modern, som blifvit svag och kraftlös, rådför sig med läkarne, »les canailles», till hvilka förf. synes hysa ett inrotadt hat, och dessa föreskrifva henne vissa försiktighetsmått, hvilka hon följer, men sjunker nu än djupare i mannens ögon. »Vi äro långt sämre än djuren», utbrister han. »När *de* älska är det dock i syfte att uppehålla släktet.»

Hon, som icke längre föder barn, icke ammar, blir nu frisk och frodig, vårdar mera sitt utseende, och mannen tror sig i hennes blickar läsa längtan efter »l'homme» icke »le mari». Nu blir svartsju-

kan, som förf. påstår finnes mer eller mindre väl dold i hvarje äktenskap, en lidelse, som till slut, då mannen finner hustrun superande i hemmet sent på natten ensam med en ung musiker, sätter dolken i hans hand och drifver honom att grymt, kallblodigt döda henne.

* * *

Så lyder denna gripande och, slutet undantaget, ganska vanliga historia. Ty om vi än icke gå så långt som förf. och säga, att beskrifningen passar in på nittionio äktenskap af hundra, är det tillräckligt om den passar in på tio af hundra för att den frågan måste uppstå: *Kan intet göras, gifves intet medel till räddning från olyckor af detta slag?*

Bokens syfte kan icke gärna missförstås, om man läser den med allvarlig vilja att förstå *allt* den innehåller. Den är icke skriven »til Lyst» utan till väckelse för de många, som hotas af faran och som icke se eller icke vilja se henne.

De i berättelsen förekommande öfverdrifterna och brutala uttrycken skulle verka fränstötande, om man icke säge, att de framsprungit ur en lågande harm öfver det falska och onaturliga däri, att kärleken, denna känsla, som mest af alla borde höja och förädla människan, i stället gör henne ovärdig att ens bära detta namn.

När man ser en nödställd like, är det ju ens första tanke — eller borde åtminstone vara det — »hvad kan jag göra till hans hjälp?» Och säger oss då Leo Tolstoy, denne verkliges människovän och människokännare, hvilken som få förstår konsten att pejla själens djup, här intet förlösande ord? Ty den utvägen, att allt könslif skulle upphöra och mänskligheten så småningom dö ut, är och förblir ju en paradox. Kan han då icke tänka sig räddningen på annat sätt, då han likväl så tydligt påpekar orsakerna till *urartandet af äktenskapet?*

Ett uttryck, som kastar ett sällsamt ljus öfver förhållandena, är följande: »Ni tfor kanske, att jag dödade henne, när jag stack dolken i hennes bröst? Nej, första stöten gaf jag henne, när jag vid sexton års ålder för första gången infann mig i ett 'maison de tolérance'.»

En man gifter sig vid trettio år, efter att sedan sitt sextonde år ha lefvat i laster och utsväfningar, och tror sig nu vid sidan af en ung oskyldig kvinna kunna lefva ett idealiskt äktenskap! Han besinnar icke, att har man i årtal varit van att släcka sin törst i en dypöl löper man fara att känna afsmak för skogens friska källåder.

Hvad blir då följden? I vanligaste fall, enligt Tolstoy, att hustrun efter mer eller mindre strid så småningom vänjes vid hans smak och att båda stanna i dyn. Man känner sin förnedring — men *tiger* därmed. Ofta tages den som ett oundvikligt faktum, man talar om krossade illusioner o. s. v. »Det var väl jag som var för romantisk», tänker den unga hustrun, ofta uppvuxen i okunnighet (s. k. oskuld), eller också med en mängd falska teorier, som hon uppgjort på egen hand, och hvilka stundom äro farligare än ren okunnighet.

Mycket beror naturligtvis på olika skaplynn, men i många fall är utgången den här antydda. Först motvilja, så resignation, slutligen tillfredsställelse. Man blir gammal, minnet af forna känslor och intryck har bleknat, och man låter sin dotter gå igenom samma utvecklingsgrader, när hennes tid kommer.

Ett annat märkligt uttalande ur boken förtjänar äfven att anföras. »Då jag började föra ett utsväfvande lif, visste jag, att såväl min mor som min far voro medvetna därom, men ingen af dem fann anledning säga något, de ansågo mitt lefnadssätt fullkomligt 'comme il faut'.» Äfven om dessa örd kunna anses mindre tillämpliga på våra förhållanden, där väl gent emot de unga en strängare moralisk ansvars känsla torde vara rådande än hvad måhända fallet är i Ryssland, så innebära de dock en allvarlig maning till föräldrar och uppfostrare. Och därvidlag är det väl modern som har mest att behjärta. Det är sannt, ämnet är ömtåligt och svårt att behandla. Men därför att en sak är obehaglig får man icke af maklighet eller missriktad finkänslighet tiga, då det är en plikt att tala. Och det bör icke vara svårt för en mor att tala med *yngligen*, om hon en gång förstått tillvinna sig *gossens* förtroende och kärlek.

Förf. låter den unge mannen omtala, huru han vid inträdet i äktenskapet kände afsmak för sitt forna lif.

Och det gifves väl knappt någon rättänkande man som icke, då han gifter sig med den kvinna han älskar, gåfve mycket till för att icke hafva bakom sig ett lif af utsväfningar och fal kärlek, för att kunna stå lika ren inför hennes ögon som han fordrar att hon skall göra det inför hans. Nu blir det *hustruns* uppgift att göra denna känsla fruktbärande i ett sedligt äktenskap. Men är det endast med uppjudande af all sin sedliga kraft och sin medvetna kyska hustrukärlek, som hon kan segra, som hon kan bibehålla sin egen aktning och därigenom också vinna sin makes. Hon bör veta, att det är endast så de kunna undgå ödet att, som makarna i Tolstoys bok, läsa förakt och motvilja i hvarandras blickar.

* * *

Att Tolstoy icke alltid målar äktenskapet med lika dystra färger, därom vittnar ett annat af hans arbeten: novellen »Familjelycka».

Här skildras äktenskapet från kvinnans synpunkt, i det förf. låter hustrun förtälja sin lefnadssaga. Hon blir vid sjutton år gift med sin förmyndare, som hon varmt älskar. Han beskrifves som en hederlig pliktrogen man, med stränga kraf på sig själf och andra. De äro bosatta på landet, där han har sitt vidsträckta gods att sköta; hans mor har öfverinseendet öfver hushållet, och unga fruns hela åliggandé är att om aftonen sitta framför samovaren och servera te, hvarvid hon skördar mycket beröm af sin man för det behag hon utvecklar vid fullgörandet af sitt »ansvarsfulla» kall.

Efter några månaders giftermål börjar hon finna detta lif enformigt, och mannen för henne till Petersburg för att deltaga i socie-

tetslifvet därstädes. Hon är ung och vacker och blir föremål för smicker och kurtis. Småningom förvrides hufvudet på henne; hon glömmet sin man för detta fadda, innehållslösa sällskapslif, och han är för stolt att göra sig påmint; makarne aflägsnas alltmer från hvarandra, han lever för sina intressen och sitt arbete, hon för sina nöjen, och båda tyckas belättna.

Bland hennes beundrare är en italiensk markis, som gör ett visst intryck på henne. Hon är icke kär i honom, men hon låter sig ryckas med af hans lidelse. Nära afgrundens brant vaknar hon till besinning och ber sin man få återvända till deras hem på landet. Här lefva de nu i lugn och ro, han alltid vänlig, glad och tillfreds, hon plågad af längtan efter det förflutna, den första lyckliga tiden af deras äktenskap. Hon frågar honom en dag, om han icke önskar denna tid åter:

»Nej», svarar han, »jag önskar ingenting annat än det jag har. Man kan icke återuppväcka det som är dödt, och jag är fullkomligt nöjd med min nuvarande lycka.»

Också hon finner sig nu tillrätta med lifvet *sådant det är* och uttalar i följande ord sin trosbekännelse: »Från denna dag slutade min och min mans roman. Den forna kärleken blef ett kärt minne, men den nya känslan, kärleken till barnen och mina barns fader, lade grunden till ett nytt, men på helt annat sätt lyckligt lif, som ännu icke fått sitt slut.»

* * *

I detta äktenskap, liksom i det Tolstoy skildrar i »Kreutzersonaten», riktar han skarpa hugg mot sysslolösheten och det moderna sällskapslifvet, detta fadda själsdödande lif, som framkallar och uppammar människans sämsta instinkter. Båda dessa unga kvinnor äro tecknade efter samma typ, äro hvad vi i allmänhet kalla snälla, väluppfostrade flickor, men svaga och lättledda. Den ena blir gift med en vällusting och låter sig brutaliseras af honom; den andra med en god, hederlig man, däraf de olika resultatet.

I »Kreutzersonaten» talar Tolstoy om kvinnoemancipationen, som han förklarar sig ogilla, men på samma gång gör han det medgifvandet, att kvinnan kanske kunde åstadkomma något godt, om hon började på rätt plats, men det anser han hvarken skolsalen eller kontoret vara, utan hemmet. Och man måste ge honom rätt. Låt kvinnans frigörelse börja i hemmet, i det intima förhållandet till man och barn. Det är i hemmet man måste få inplantadt medvetandet om, att man är en varelse med ansvar och skyldigheter, att man har ett människovärde att utveckla, och att hvar och en behöfver egen grund att stå på, en egen moralisk kraft för att ej duka under i lifvets strid.

Hm . . .

.....

Litteratur.

Ur Olof Stigs efterlämnade papper jämte Träkol. Stockholm Z. Hæggströms förlagsexpedition 1890. Pris 3 kronor.

I de efterlevandens förord till Olof Stigs (Oscar Stackelberg) dikter säges, att de befordrats till trycket för att på detta sätt räddas undan förgängelse, då de »minna om en ädel och rik personlighet». Härmed är i själfva verket sagdt, hvad som för dem är det mest utmärkande. Det är deras fullkomliga originalitet och den ädla personlighet, som möter oss bakom orden. Denna personlighet är af naturen rikt utrustad och har sedan utvecklat sig ovanligt medvetet, och genom denna utveckling fått en sällspordt ädel syn på tingen.

Och väl kan man förstå, att de, som stått dessa dikters författare nära, velat bevara dessa dyrbara minnesmärken af den bortgångne. Men äfven de, som ej hafva ett dylikt personligt intresse, kunna hämta mycket från dessa blad, de kunna här göra förf:s bekantskap, en bekantskap, som svårigen kan annat än lända till uppbyggelse och båtnad.

För denna tidskrifts, läsekrets kunna Oscar Stackelbergs lif och verksamhet ej vara okända. Få svenske män hafva så kraftigt bidragit till den utveckling, kvinnofrågan hos oss har vunnit. Han var under en följd af år ordförande i »Föreningen för gift kvinnas eganderätt» och verkade vid riksdagen dels som förslagsställare, dels genom att kraftigt understödja viktiga reformer i kvinnofrågan. Och utom i sjöförsvaret, Stackelbergs egentliga lifsuppgift, yttrade han sig i riksdagen endast i denna fråga. Och hvarföre gjorde han detta? Endast därför att han ansåg det vara rätt. Han trodde, att här funnos sekelgamla orättvisor att sona, han tänkte nog högt om kvinnorna för att vilja att de skulle kunna och få utveckla sig på alla lifvets områden. Och så skref han 1868 »Träkol», en längre polemisk dikt på ottave rime, där han talar för dessa nya kraf i deras allra längst utdragna konsekvenser. När dessa »rim» först utgäfvo kunde väl ingen undra på, om de voro »högeligen ogillade af prinsessan Rayonnette», och mången ansåg de däri uttalade idéerna såsom, minst sagdt, omöjliga. Då »Träkol» i nu föreliggande diktsamling utkommer för tredje gången, äro många af de reformer, för hvilka förf. däri drager i fält, redan genomförda, och i allmänhet betraktar man väl hela saken med helt andra ögon nu än för 23 år sedan.

Till formen skiljer sig »Träkol» betydligt från den öfriga samlingen dikter. Vi finna i denna dikt med de tre rimmen i hvarje

stans något jag ville nästan säga afsiktligt krystadt. Förf. skämtar ofta med sig själf för sina nödrim eller felaktiga rim. Ty på allvar skulle aldrig en i formellt afseende så omsorgsfull rimmare som Olof Stig tillåta sig något sådant som t. ex.:

— — »du flyger för att öppna dörrn till farstun
förbi Annette, som varnar: 'men bevars frun'!»

Öfver det hela ligger något gammaldags epigramartadt, som gärna sparar den kvicka udden till meningens eller versens sista rad.

Bokens andra, eller rättare första del, de strödda dikterna, är så till vida olik »Träkol», att där ej finnes skymt af polemik, ej ens den godmodiga ironiens lilla elakhet. Dessa dikter äro alla uttryck för den renaste godhet och ädelhet. I nära sammanhang med denna nobla godhet står en annan sida hos Stackelberg, hvori jag tror, att man just har att söka de andra egenskapernas grund och orsak. Det är hans okuffiga optimism. Och denna optimism är ej lättsinne, den är ej heller ett alster af den religiösa bokstafstro, som skjuter ifrån sig detta livvets företeelser, tröstande sig med att en annan värld skall gifva oss en ersättning af helt annan art för detta lifs vedervärdigheter. Han säger själf på flera ställen i dessa dikter, att han pröfvat lifvet.

»En gång kanske bittra voro karten;
men de mognat nu och ändrat arten,
så att bitterheten efter hand
mildrats, tills hon ofömärkt försvunnit,
likasom de tårar, hvilka runnit,
torkat bort i tidens mjuka sand.»

Och det resultat, han kommer till, är:

Och på godheten jag tror.
Ingen fins, hur lågt han bor
eller nära vinden,
som ej känner dock ibland
smekningen af hennes hand
som en kyss på kinden.

Ungdomstiden snart förgår;
men hvad göia några år
färre eller flera.
Hvarje årstid sitt behag — — —
mitt att mig för hvarje dag
känna lycklig mera.»

Ja, hans optimism sträcker sig ända därhän, att för honom äfven det hopp, som svikit, är något att tacka för:

»Så smekande som en förhoppning
med tusen öfverdrifter i,

oss fagnar så det löftesrika;
vi älska det och det med skäl,
ty, äfven om det skulle svika,
en gång det gladde oss likväl.»

Längre kan man ej gå!

Och denna allvarliga, djupa optimism, den har han hämtat ur sitt kärleksfulla, filosofiska betraktande af naturen. Han prisar

»Sjufaldt lycklig du, som lärde
mäta grandet med det höga!
Stoffet kan dig ej förvilla,
när ditt klara barnaöga
ser det stora i det lilla
och det goda i allt skönt,
räknar stjärnorna deroppe
i den minsta lilla droppe,
fallen på ett blad af grönt.»

Det är detta, som gör Olof Stig till en så enastående företeelse bland vår tids författare. Och när man blir slagen af denna hans originalitet, är det mäktiga godt att samtidigt känna sig så öfvertygad om hans allvar, djup och sanningskärlek, att man ej vågar någon opposition inför sig själf, utan lämnar honom hans ljusa tro, att högsta godhet är jämväl högsta vishet, och att detta är grunden för världsföreteelserna. Hans svar på alla frågor och tvifvel är: »Gud är kärleken» och

»Kärlek kärlek ger igen.»

* * *

Äfven den rent yttre form, Olof Stig gifvit sina dikter, är anmärkningsvärd. Han har ett herravälde öfver formen, som hos en dilettant är högst ovanlig. Han använder ofta och gärna alliterationer, särskildt i 4-fotade spondeiska verser (se »Vid aftäckandet af Vega-stenen» och »Julafton år 1879»). Vi finna ej ofta i vår litteratur så malmljudande och osökta bokstafsrim. Detta och mycket annat visar en utmärkt forntalang, så att det kan svårligen vara på grund af någon bristande förmåga i den vägen, som en del rim nu kunna stöta läsaren. Jag har redan omnämnt de skämtsamma brott mot rimlärans budord, hvartill förf. gör sig skyldig i »Träkol». Såväl där som i de andra dikterna spåra vi jämväl en viss förkärlek för klufna rim, d. v. s. tvenne enstafviga ord, som rimma på ett tvåstafvigt. Detta förekommer så ofta och mången gång så djärft, att det kan stöta, t. ex. sådana rim som *vänner* och *än är* (sid 65) eller *hinder* och *din där* (sid. 187). Vidare förekomma rimmen —*itt* med —*ett* väl ofta, de fordra ovilkorligen ett sydsvenskt uttal för att icke störa eller för att blifva verkliga rim.

Men intet af allt detta står där genom brist på förmåga eller omsorg hos förf., därom vittnar den i öfrigt utmärkta versbehandlingen. Och just därför ville jag ej underlåta att nämna det. Äfven detta framhåller det originella, det själfständiga hos Olof Stig, som alltid gjorde hvad han ville och alltid ville, hvad han ansåg vara det rätta.

E. G.

* * *

Ur Gösta Berlings Saga. Berättelse från det gamla Värmland af *Selma Lagerlöf*. Belönad med högsta priset vid Iduns pristäfling 1890. Presentupplaga. Stockholm, F. Hellberg.

Gösta Berlings saga har med ett undantag när, hälsats af pressen med odeladt bifall. I detta bifall instämna vi på det varmaste, men tvingas af det knappa utrymmet att till en annan gång uppskjuta ett närmare omnämnande. Att försvara sagan mot dess angripare finna vi onödigt. Den som fördömer ett diktverk, af hvilket man icke känner annat än några fragment, dömer sig själf.

Här må blott tilläggas, att fröken Selma Lagerlöf genom ett af några förbundsmedlemmar lämnadt stipendium beredts tillfälle att ägna den närmaste tiden odeladt åt fullföljandet af sitt märkliga arbete.

Esselde.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Till *allmänna stipendiefonden* hafva öfverlämnats följande gåfvor: af godsegaren David Frick i Malmö 200 kronor, af fru Augusta Astrup i Kristiania 300 kronor.

Till Fredrika-Bremer-Förbundet har bokförläggarefirman herrar *P. A. Norstedt & Söner* öfverlämnat en gåfva af 300 kronor för att utdelas som pris för tvenne de bäst skrifna böcker för barn eller ungdom.

Förbundets bok-komité har alltsedan Förbundets stiftande sysselsatt sig med granskandet af såväl äldre som nyutkommen litteratur för barn och ungdom. Resultatet af denna granskning har lämnats å de listor, som äro tillgängliga på Förbundets byrå och hos Förbundets ombud i flere af våra landsortsstäder. Det har för bok-komitén varit synnerligen glädjande att hos allmänheten möta den sympati för dess arbete, som bland annat gifvit sig uttryck i ofvan omtalade frikostiga gåfva. Komitén känner sig ock öfvertygad om, att allt flere föräldrar och uppfostrare skola komma till den insikten, att noggrann pröfning och ej slumpen bör afgöra hvilket slags nöjesläsning man sätter i barnens händer.

Stipendier: Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiekommitté har genom fru Adlersparre erhållit en af några förbundsmedlemmar insamlad summa i ändamål att bereda *fröken Selma Lagerlöf* ett tillfälligt stipendium för att hon må kunna odeladt ägna den närmaste tiden åt fullbordandet af sitt arbete »Gösta Berlings Saga».

Genom gåfva från enskild person har Förbundet tilldelat barnmorskeeleven *fru Anna Nilsson* ett resestipendium af 300 kronor i och för en utländsk studieresa.

Fredrika-Bremer-Förbundets Dräktreformförenings styrelse har tillkännagifvit, att de af Dagnys prenumeranter, som önska erhålla den plansch, innehållande teckningar och beskrifning af föreningens samtliga modeller, som medföljt »Iduns» februarinumner, kunna gratis erhålla den samma på Förbundets byrå. Prenumeranter i landsorten få sig den på begäran tillsänd, mot insändande till byrån af ett 4-öres frimärke.

.....

Hvarjehanda i kvinnofrågan.

Vår lagstiftning om äktenskapsskilnad

var ämnet för ett diskussionsmöte, som Föreningen för gift kvinnas eganderätt fredagen den 6 mars anordnat i Läkaresällskapets lokal.

Ämnet hade uppställts närmast i anledning af redaktör Borgs vid riksdagen väckta motion om lindringar vid ernåendet af äktenskapsskilnad, i fall att mannen är hemfallen åt dryckenskaps- eller andra laster.

Diskussionen, som fördes under byråchefen greve Hamiltons ordförandeskap, inleddes af redaktör *Borg*, som redogjorde för sin motion och motiverade den samma. Motionen hade visserligen fallit i lagutskottet — på mycket svaga grunder, påstod förslagsställaren — och i kammarne, men i Första kammaren hade inga skäl mot den samma anförts, i Andra kammaren hade flere uttryck af sympati förekommit.

Under den följande ytterst lifliga diskussionen försvarades riksdagens beslut af herrar *Mankell* och *Hasselrot*, båda medlemmar af lagutskottet, af hvilka den förre framhöll åtskilliga svagheter i mo-

tionen, bl. annat det stora ansvar, som pålades fattigvårdsstyrelserna, den senare höll före, att den nu gällande lagstiftningen i allt väsentligt uppfyllde hvad man med motionen velat vinna.

Grefve *Hamilton* uttalade sin sympati för herr Borgs motion, men ansåg den i dess nuvarande form oantaglig. I vår äktenskapslagstiftning behöfdes mer genomgripande reformer.

För motionen talade fru *Myhrman*, som särskildt betonade dess betydelse från sedlighetsens ståndpunkt. Många af arbetsklassens kvinnor föredraga för närvarande förbindelse utan laglig bekräftelse af fruktan för det olidliga tyranni en supig och lastbar man under lagens skydd kan utöfva i äktenskapet.

Fru *Montelius* anförde exempel på de svårigheter och den tidsutdräkt, som ofta bli följden af den nu gällande proceduren för erhållande af äktenskapsskiltnad.

För motionen uttalade sig vidare riksdagsmännen *Wawrinsky*, *Bilow* och *Zotterman*, hvilka bl. a., till svar på hr Mankells påståen, att motionen visade för stor partiskhet mot hustrun, framhöllo, att det just vore kvinnan, den ädlare delen af mänskligheten, som behöfde skydd mot den brutale och starke mannen.

Öfverstelöjtnant *von Koch* ansåg äktenskapets opplöslighet för idealet och tyckte, att skilsmässorna skulle försvåras, icke underlättas. Hade hustrun en gång lofvat att i nöd och lust älska mannen vore det hennes plikt att under alla omständigheter hålla detta löfte, en plikt, hvars uppfyllande endast kunde förädla och höja henne.

Fru *Palme* yrkade på att opplösandet af olyckliga äktenskap äfven skulle underlättas för makar inom de i ekonomiskt afseende bättre lottade samhällsklasserna, särskildt så till vida, att icke någon fläck efter äktenskapets opplösande behöfde låda vid endera parten.

Sverige. *Undervisning i matlagning* är nu införd i tre af hufvudstadens folkskolor.

Denna undervisning infördes i Nikolai folkskola hösten 1889 och icke långt därefter i Östermalms folkskola. Nu har äfven i Klara folkskola detta ämne gjort sitt inträde.

Inom samtliga dessa skolor lagas maten åt fattiga barn inom skolan, och flickorna från högsta afdelningen deltaga i arbetet i tur och ordning. På alla dessa ställen hafva församlingarna för ändamålet upplåtit lokal och dessutom understödt med penningar.

På initiativ af och med bidrag från stiftelsen Lars Hiertas Minne har dessutom i slutet af förra året anordnats en matlagningskurs inom Maria församling, där maten lagas åt lärarinnor in församlingens folkskola. Hufvudsyftet med denna senare matlagningskola är att utbilda lärarinnor i matlagningskonsten.

Medicinalstyrelsens utlåtande om kvinnas anställning å apotek. Medicinalstyrelsen har efter föregången pröfning af frågan till kongl. maj:t hemställt, att kvinna efter godkänd examina måtte kunna erhålla

anställning såsom elev å apotek samt efter fullgjord farmaceutisk tjänstgöring och för apotekare stadgade kunskapsprof tillerkännas samma rättigheter, som tillkomma manliga farmaceuter.

Medicinalstyrelsen tillstyrker således på det varmaste, att den farmaceutiska banan måtte öppnas äfven för kvinnor.

Fröknarna H. och A. Hiertas stipendiefond för kvinnliga läkare. Karolinska institutets lärarekollegium har till stipendiater utsett: fröknarna Sigrid Molander, Anna von Hall och Thora Granström.

Adresskontoren för arbeterskor hafva nu börjat 11:te året af sin verksamhet.

Årsberättelsen för 1890 ådagalägger, att genom kontorens be-
medling fattiga kvinnor erhållit arbete 371 gånger samt att den summa,
hvilken kommit dem som arbetsförtjänst till godo, belöper sig till
3,500 kronor.

Hjälphustrur hafva under år 1890 erhållit arbete 239 gånger,
städerskor 43 gånger och sömmerskor 89 gånger.

En nyttig uppfinning för barnavården. En patenterad difflaska af svensk uppfinnare, fru Helena Flodin i Upsala, är utkommen i hand-
deln. Denna flaska åsyftar att rätt tillgodose de stränga renlighets-
kraf, som böra ställas på barnens föda, ifall de skola undgå magsjuk-
domar. Flaskan är förordad af flera läkare.

Fröken Kristine Frederiksen, ordförande i Dansk Kvindesamfund i Köpenhamn och en af redaktörerna för tidskriften »Kvinden og Samfundet», har under några dagar besökt Stockholm. Fröken F. anlände hit för att såsom representant för Dansk Kvindesamfund när-
vara vid professor Kovalevskys begrafning.

Fröken Frederiksen har under sin vistelse härstädes besökt Stock-
holms folkskolor och på uppdrag af Köpenhamns skolinspektör sär-
skildt tagit kännedom om den i trenné folkskolor införda undervisnin-
gen i matlagning.

18 kvinnliga skolrådsledamöter finnas numera i Sverige.

I »*Kristliga föreningen af unga kvinnor*» har hofröken Wedel-
Jarlsberg från Norge hållit föredrag om nykterhetssaken. Fröken
W.-J. upplyste bland annat om att en totalafhållsamhetsförening, som
räknar omkring 100,000 medlemmar, finnes i Norge, och uttalade
önskvärdheten af att Sverige måtte följa exemplet.

Föreningen höll sitt 5:te årsmöte den 19 Februari i Betlehems-
kyrkan.

Ett hem för Röda Korsets sjuksköterskor. Då de sjuksköterskor,
som utbildats med understöd af föreningen Röda Korset, hittills varit
i saknad af nödig sammanhållning, är man betänkt på att i hufvud-
staden inrätta ett *hem för sjuksköterskor*, där dessa, ej endast under
sin studie- och beredsetid utan äfven sedermera under utöfvandet af
sitt viktiga kall, kunna hafva en tillflykt. I detta hem, som skall stå

under en där boende husmoders ledning och under öfverinseende af en af Röda Korset utsedd styrelse, kommer unga svenska kvinnor, helst af den bildade klassen, som önska utbilda sig till sjuksköterskor, att emottagas, hvarjämte detsamma, som dygnet om skall vara tillgängligt för sjukbud, har till mål att bereda allmänheten förmånen af en ökad och väl behöflig tillgång på skickliga, och för sitt kall lämpliga sjuksköterskor.

* * *

Norge. *Kvinnor som embetsmän.* Bankdirektören Berner har i stortinget väckt motion om att kvinnor skola vara likställda med man vid tillsättande af embeten, då de underkastat sig de i hvarje fall föreskrifna examina och för öfrigt fylla de uppställda villkoren.

Det beramade nordiska kvinnoötet i Kristiania under instundande sommar kommer ej, efter hvad en från Norsk Kvindesagsforening ingången skrifvelse meddelar, att ega rum.

* * *

Danmark. *Ett lagförslag rörande fæstekontoren* skall i år af regeringen framläggas för den danska riksdagen, skrives till Fredrika-Bremer-Förbundet från Danmark. Bli detta förslag antaget, komma alla oauktoriserade kommissionskontor att afskaffas, en förändring, som fördelaktigt torde komma att inverka på de till Danmark utvandrande svenska tjänsteflickornas ställning.

* * *

Finland. *Landtmanna- och husmodersskolor.* Hr L. Mechelin har i ridderskapet och adeln inlämnat ett förslag om en petition till kejsaren, i hvilken samtliga ständerna skulle anhålla, »att landets styrelse måtte taga under pröfning, huruvida icke genom statens försorg landtmanna- och husmodersskolor borde inrättas, i främsta rummet med uppgift att bereda ungdomen bland landtbefolkningen tillfälle att utöfver folkskolans kurs inhämta sådana insikter, som lända dem till nytta i landthushållningen och i det kommunala och praktiska lifvet.»

Föreståndarinnor vid fattiggårdar. I flere församlingar i Finland hafva bildade kvinnor åtagit sig det maktpåliggande och besvärliga värfvet att vara föreståndarinnor för fattiggårdarne.

* * *

Tyskland. *Doktor Elisabeth Winterhalter,* en ung tysk kvinlig läkare, som, efter att i Zürich ha aflagt medicinska examina, några månader förlidet år vistats i Stockholm för att studera major Brandts metod, har nu etablerat sig i Frankfurt såsom praktiserande fruntimmersläkare. Frankfurtertidingarne lyckönska sitt samhälle till att ha fått en kvinlig läkare.

Till beriktigande af en i föregående häfte synlig notis om Tysklands **första** kvinnliga läkare, få vi härmed meddela, att före den af oss nämnda fröken Kuhnów, andra kvinnor utöfvat läkarekallet i Tyskland, däribland den ansedda läkaren fröken Tiburtius i Berlin.

* * *

Schweiz. *Universitetet i Zürich* räknar under innevarande vintertermin 68 kvinnliga studenter, af hvilka 42 studera medicin. I fråga om nationalitet komma 13 på Schweiz, 19 på Tyskland, 3 på Österrike, 23 på Ryssland och 6 på Amerika.

* * *

Grekland. *Athens universitet* har nyligen blifvit öppnadt för kvinnor. Den första kvinnliga student, som därstädes vunnit tillträde är en ung fröken Stephanopoli.

* * *

Japan. *Sociala reformer utgående från kvinnor.* I Japan har bildats en af 36 damer bestående välgörenhetskomité, som föranstaltar bazarer, konserter, föreläsningar och samkväm, för att med hvad dessa inbringa inrätta barnasylor, folkskolor och skolor.

Ingenting karakteriserar bättre den nu i Japan pågående reformrörelsen än utträdet i offentligheten af de hittills i fullständig afskildhet lefvande kvinnorna och deras samarbete till befordrande af allmännyttiga ändamål.

Det första initiativet lär ha utgått från en amerikanska, en miss Hight, som besitter stor organiserande talang, och som af de tack samma japanskorna äras nära nog som ett helgon.

Japanskorna finna särdeles behag i denna nya verksamhet såsom välgörande damer och lära utveckla ett riktigt glödande nit. Damer ur den högsta aristokratien tillhöra komitén, som arbetar oförtrutet och redan åstadkommit mycket godt.

* * *

Amerika. *Minnets af mötet i Worchester 23—24 Okt. 1850,* det första möte för kvinnosakens befrämjande i Amerika, (the first National Women's Rights convention) firades den 21 sistlidne januari i Boston af Massachusetts kvinnliga rösträttsförening (Massachusetts Women's Suffrage Association). De kvarlevande af de 89 kvinnor, som undertecknat inbjudningen till det första kvinnomötet, voro alla närvarande, däribland mrs Lucy Stone, redaktis för tidningen Womens Journal, hvilken i ett värtaligt föredrag lämnade en öfersikt af de förfutna 40 åren och hvad som under denna tid vunnits för kvinnosaken.

Pristäflan,

Fredrika-Bremer-Förbundet

får härmed inbjuda hugade författare till en pristäflan.

Förbundet utfäster tvenne pris, det ena å 200 kr., det andra å 100 kr., för de bästa nöjesböcker, skrifna för barn eller ungdom.

Böckerna böra vara afsedda för något visst åldersstadium mellan 8 och 15 år. Innehållet kan utgöra en enda sammanhängande berättelse eller skildring eller ock bestå af 2 å 3 eller möjligen flere sådana. Arbetet bör i tryck icke ~~öfverstiga~~ 100 sidor vanlig oktav. *understig.* Förbundet förbehålles optionsrätt till förlagsrätten.

Täflingsskrifterna böra vara inlämnade till **Fredrika-Bremer-Förbundets bokkomité, Stockholm, 5 Malmtorgsgatan, före den 1 Juli 1891** och vara åtföljda af förseglad sedel, innehållande författarens namn och adress.

Å Dam-underkläder och all slags linnesömnad

emottagas beställningar, hvilka utföras billigt och väl å egen syatelier. — Profver å modeller och tyger förevisas, måtttagning och profning ombestyres i hemmet af förestånderskan för syateljern.

K. M. Lundbergs Bosättningsmagasin
7 Storkyrkobrinken 7.

ROSALINE,

är ytterst verksamt mot fräcknar, solbränna, hetblemmor och stark rodnad i ansigtet, gör huden mjuk och hvit samt är särdeles behagligt att använda.

Säljes å 1: 25 flaskan endast hos

ELIN EDLUND,
63 Drottninggatan 63
(Parfymhandeln).

OBS! **Stort lager af**
Barnkläder för alla åldrar,
till och med 16 år
Goda tyger! Nya, smakfulla modeller! Billiga priser! Allm. Telefon 68 40.
2 Stora Vattugatan 2.
hörnhuset vid Brunkebergstorg.
10 Bazaren å Norrbro 10.
H. NYSTRÖM.

Damhårarbeten,

vackra och välgjorda, af renaste hår, till de billigaste priser i riket, såsom *Damperuker* från 15 kr., *Lösbenor* fr. 5 kr., *Hårflätor* fr. 3 kr., *Hårknutar* fr. 2 kr. m. m. hos

Herr och Fru E. Malmberg, Damfrisörer, Etabl. 1871,
Engelbrektsgatan 5, vid Humlegården; Hamngatan 18 A, vid Kungsträdg.,
STOCKHOLM.

Telefon: Bell 10 56. Allm. 150 94.

AMANDA NYSANDER,

Blomsteratelier

för fina, konstgjorda blommor.

Nybrogatan 16.

Carolina Söderlund,

GULDSMED.

36 Regeringsgatan 36, Stockholm.

Ett kurant varulager af guld och silver. Reparationer verkställas billigt.

Fredrika-Bremer-Förbundets hemstudier.

Ledning för hemstudier inom olika ämnen lämnas af Fredrika-Bremer-Förbundet. Ledningen innefattar:

- 1) *Allmänna råd eller anvisningar rörande litteratur*, afgift 1 kr.
- 2) *Studieplan* 5 »
- 3) *Råd och fortsatt ledning*, hvarvid lärjungen har rätt att hvar fjortonde dag insända en skriftlig uppsats och förfrågningar.
Afgift för halfår för hvarje ämne 15 »

Närmare upplysningar meddelas genom Fredrika-Bremer-Förbundets byrå.

Å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå mottagas
anmälningar till inträde i förbundets

Sjuk-kassa.

Äfven personer, som icke äro medlemmar af
förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Almedahls Fabriks Försäljnings-Magasin

(etableradt 1852)

Stockholm, Brunkebergstorg,

tillhandahåller efter samma redbara principer, som allt hittills till-
vunnit sig erkännande och förtroende, fullständig sortering af

Hellinnevaror, Bomullsvaror, Broderier,
(starka, välsydda) m. m. som till

finare och enklare **Utstyrslar** hörer

för Hushåll, Restaurationer, Sjukhus, Badhus, Ångbåtar
till bestämda verkligt billiga priser.

Giftfritt! *Bolstervar, Täcktyger, Filtar, Rullgardinstyger, Flaneller.*

Extra goda och billiga *Irländska Lärfts- och Batistnäsdukar.*

Proffer sändas på begäran gratis.

Nordisk Konst- och Slöjdetställning,

9 Kungsgatan 9.

erbjuder ett rikt urval af

Svenska arbeten,

Träskulptur, Målningar, Konstväfnader, Dekorationsföremål m. m.

Anmälan.

Dagny, som äfven i år utgår i en för våra förhållanden stor upplaga, skall fortfarande verka för **Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt såväl som i socialt och ekonomiskt hänseende"**. Tidskriften skall äfven följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddela kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfersikter m. m.

Dagnys utgifvande under år 1891 ombesörjes af en af **Fredrika-Bremer-Förbundet** utsedd **Redaktionskomité**, till hvilken, under förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru **S. L—d Adlersparre** kommer fortfarande att deltaga i komiténs arbete.

Dagny utkommer med åtta häften om två tryckark.

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af förbundet kr. 2,50.

För icke medlemmar » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå, 5 **Malm Morgsgatan**, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å **Fredrika-Bremer-Förbundets** byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.